

18—21 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 februari

	Sid.
Meddelande om enkel fråga av herr Antby (fp) ang. förbud mot transport av militära förband medelst cykeltolkning	3

Onsdagen den 19 februari

Meddelande om grundlagsändringar	4
Beredskapsarbeten m. m.	5
Åtgärder till hjälp åt ensamstående	19
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. tillhandahållandet av deklara- tionsblanketter	22
fru Dahl (s) ang. cykeltolkningen vid militära övningar	22

Torsdagen den 20 februari

Svar på frågor av:

fru Jonäng (cp) ang. fördelningen av ansvaret mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret	23
herr Andersson i Örebro (fp) ang. Villingsbergs skjutfält	24
herr Eriksson i Arvika (fp) ang. företagen minskning av beredskapsarbeten	24
fru Marklund (vpk) ang. åtgärder för att förhindra att lasarett nedlägges på grund av läkarbrist	26
herr Vigelsbo (cp) ang. järnvägsförbindelserna i regioner med tillgång till flygfält och herr Åkerlind (m) ang. statens järnvägars biljettpriser	27
herr Nelander (fp) ang. radions s. k. missionärssändningar	29

	Sid.
fru Marklund (vpk) ang. direktiven för utredningen om företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen och herr Häll (s) ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen	31
herr Wikner (s) ang. domänverkets jaktarrenden	35
herr Glimmér (cp) ang. omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten	36
herr Stridsman (cp) ang. laxfisket i gränsälven mellan Sverige och Finland	37
Svar på interpellationer av fru Dahl (s) ang. de statliga driftbidragen till daghem och fritidshem samt ang. öppethållandet av fritidshem	38
Interpellation av herr Jonasson (cp) ang. rätten att överlåta hyresrätt till bostadslägenhet	47
Meddelande om enkel fråga av herr Hellström (s) ang. information om den nya hyreslagen	48

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 februari

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 19, ang. stat för försvarets fastighetsfond	4
— nr 20, ang. utgifter på tilläggsstat II (justitiedepartementet)	4
— nr 21, ang. utgifter på tilläggsstat II (försvarsdepartementet) . . .	5
— nr 22, ang. utgifter på tilläggsstat II (socialdepartementet)	5
— nr 23, ang. utgifter på tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet)	5
— nr 24, ang. utgifter på tilläggsstat II (finansdepartementet)	5
— nr 25, ang. utgifter på tilläggsstat II (utbildningsdepartementet) . . .	5
— nr 26, ang. utgifter på tilläggsstat II (handelsdepartementet)	5
— nr 27, ang. utgifter på tilläggsstat II (inrikesdepartementet)	5
— nr 28, ang. utgifter på tilläggsstat II (civildepartementet)	19
— nr 29, ang. utgifter på tilläggsstat II (industridepartementet)	19
— nr 30, ang. livränta till vissa personer	19
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, om åtgärder till hjälp åt ensamstående	19
— nr 2, om högtidlighållande av femtioårsminnet av den kvinnliga rösträttens införande	22

Tisdagen den 18 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande februari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Nyström och fröken Ljungberg enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Nyström under tiden den 17 innevarande februari—den 3 nästkommande mars och fröken Ljungberg från och med den 12 februari tills vidare.

Herr Nyström och fröken Ljungberg beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 19—30 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1 och 2.

§ 4

Föredrogs den av herr *Wiklund* i Stockholm (fp) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa

interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående vidgad rätt till invaliditetsersättning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 14, angående godkännande av konvention mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 6

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Antby* (fp) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående förbud mot transport av militära förband medelst cykeltolkning.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.01.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 11 innevarande februari.

§ 2

Meddelande om grundlagsändringar

Herr talmannen meddelade, att Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat en skrivelse angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor. Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Torsten Nilsson att i andra kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav överlämnade herr talmannen ordet till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Nilsson, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen av den 14 februari 1969 angående vissa grundlagsfrågor, så lydande:

I skrivelse den 12 februari 1969, nr 56, har riksdagen anmält, att riksdagen slutligt antagit följande förslag, som 1968 års riksdag antagit såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, nämligen

1) med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1968:27 samt punkterna 1 och 2 i Kungl. Maj:ts proposition 1968:92 förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen;

2) med bifall till punkterna 3—5 i propositionen 1968:92 förslag till ändrad lydelse av

dels 60 § regeringsformen,

dels 62 § regeringsformen och 71 § riksdagsordningen,

dels 42 § regeringsformen;

3) förslag till ändrad lydelse av 96—98 §§ regeringsformen och 68 § riksdagsordningen.

Kungl. Maj:t vill härmed ge riksdagen till känna att Kungl. Maj:t denna dag gillat och antagit förslagen under 1 och 3.

Kungl. Maj:t vill vidare meddela riksdagen, att Kungl. Maj:t denna dag låtit utfärda samtliga de beslutade grundlagsändringarna genom allmänna kungörelser.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Uppläsningen åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 14, angående godkännande av konvention mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet.

§ 4

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budget-

året 1968/69 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Lades till handlingarna.

§ 6

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budget-

året 1968/69 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Beredskapsarbeten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 2, bilaga 9, s. 35—36 (punkterna 1 och 2 i utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1969) föreslagit riksdagen att på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70 anvisa

1. till Allmänna beredskapsarbeten m. m. ett reservationsanslag av 75 000 000 kr., därav förslagsvis 40 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. till Särskilda beredskapsarbeten m. m. ett reservationsanslag av 75 000 000 kr., därav förslagsvis 20 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 423 av herrar Bengtson och Dahlén och II: 510 av herrar Wedén och Hedlund, i vad avsåge hemställan att riksdagen i skrivelse till regeringen uppmanade denna att undersöka möjligheterna att genomföra tidigareläggning av försvarsbeställningar och försvarsarbeten i av sysselsättningsminskning drabbade län,

dels de likalydande motionerna I: 523 av herr Bengtson m. fl. och II: 637 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl.,

Beredskapsarbeten m. m.

vari hemställt att riksdagen under inrikesdepartementets huvudtitel måtte anvisa till anläggnings- och byggnadsarbeten samt befästningsarbeten för försvaret i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län ett belopp om sammanlagt 40 milj. kr. å tilläggsstat för innevarande budgetår,

dels de likalydande motionerna I: 526 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 624 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställt att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 2 måtte på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 under Inrikesdepartementet

a) B 5 Allmänna beredskapsarbeten m. m. anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr., därav förslagsvis 50 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

b) B 6 Särskilda beredskapsarbeten m. m. anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr., därav förslagsvis 25 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

dels de likalydande motionerna I: 532 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 669 av herr *Wedén m. fl.*, vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 2 måtte till Allmänna beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 526 och II: 624, I: 523 och II: 637 samt I: 532 och II: 669, de två förstnämnda såvitt nu var i fråga, till Allmänna beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 75 000 000 kr., därav förslagsvis 40 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 526 och II: 624, såvitt

nu var i fråga, till Särskilda beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 75 000 000 kr., därav förslagsvis 20 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,
3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 423 och II: 510 såvitt nu var i fråga.

I sitt yttrande anförde utskottet bl. a. följande.

Vad angår beredskapsarbetenas allmänna inriktning på arbetsobjekt bör enligt utskottets mening fortfarande gälla den huvudprincip att arbetena skall vara angelägna och kunna på ett ändamålsenligt sätt fogas in i utvecklingsplanerna (jfr SU 1968: 63, s. 15). Någon riksdagens bindning av vissa anslagsbelopp för t. ex. vägarbeten bör därför inte komma i fråga.

Utskottet har ingen erinran mot att som departementschefen förordat en fortsatt inriktning sker mot dagsverksbilligare projekt inom ramen för den angivna huvudprincipen. Svårigheter uppstår vid urvalet av objekt då kraven att arbetena skall förläggas i närheten av de arbetslösa hemort förstärks. Dessa krav har, som redovisats, fått tillmötesgå i synnerligen stor utsträckning. En riksdagens bindning av medel för beredskapsarbeten till vissa regioner är olämplig och, som den faktiska fördelningen visar, obehövligen även från de synpunkter som företräds i motioner som innebär en geografisk begränsning av anslagsanvändningen. Utskottet erinrar även om de geografiskt selektiva åtgärder som vidtagits utom beredskapsarbetenas ram.

I fråga om medelsberäkningen delar utskottet uppfattningen att medel bör anvisas på tilläggsstat för att möjliggöra beredskapsarbeten av ungefär samma omfattning innevarande budgetår som under det näst föregående budgetåret. Totalt tillgängliga medel, 425 milj. kr. för de allmänna och 315 milj.

kr. för de särskilda beredskapsarbetena, bör kunna medge att en sådan målsättning uppfylls. Vid bedömningen av målsättningen har därvid ingått som en mycket tungt vägande del utvecklingen av strukturarbetslösheten i skogslänen.

En höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till Allmänna beredskapsarbeten m. m. i enlighet med förslaget i motionerna I: 523 och II: 637 är enligt utskottets mening inte lämplig. Ett infogande av försvarsarbeten i sysselsättningsanslagen bör ske på hittillsvarande sätt. Förslaget i motionerna I: 423 och II: 510 att hos Kungl. Maj:t begära en undersökning av möjligheterna att tidigarelägga försvarsbeställningar avstyrks. Kungl. Maj:t har redan enligt nu gällande ordning att pröva sådana och likartade frågor, en möjlighet som även tagits i bruk.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *vägarbeten m. m. i skogslänen* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), som ansett att den ovan intagna del av utskottets yttrande som började med »Vad angår» och slutade med »i skogslänen» bort ha följande lydelse:

»De av Kungl. Maj:t föreslagna anslagen torde inte medge beredskapsarbeten av en sådan omfattning som departementschefen förordat. En minskning av dagsverkskostnaderna till en nivå som möjliggör att föreslagna 150 milj. kr. kan finansiera de 1,2 milj. dagsverken som krävs enligt denna målsättning torde inte vara realistisk. Här till kommer att arbetsmarknadsläget i norrlandslänen och övriga skogslän försämrats med risker för ytterligare påfrestningar under våren. Det förhållande att en stor del av dessa arbetslösa

är lokalt bundna kräver ytterligare beredskapsarbeten i närheten av deras hemorter. Bland de objekt som även i ett större sammanhang framstår som särskilt angelägna är vägarna. Dessa faktorer samverkar med nödvändigheten att reservera medel även för behov utom skogslänen, varav följer att ytterligare medel måste beräknas. De beräkningsgrunder som angetts i motionerna I: 526 och II: 624 samt I: 532 och II: 669 kan utskottet ansluta sig till. Utöver Kungl. Maj:ts förslag bör sålunda för allmänna beredskapsarbeten beräknas ytterligare 25 milj. kr. i allt väsentligt för vägbyggnadsarbeten i skogslänen.»

2. beträffande *vissa försvarsarbeten* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Kaijser* (m) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Antonsson* (cp), fröken *Ljungberg* (m) samt herr *Mundebo* (fp), som ansett att det ovan intagna stycke i utskottets yttrande som började med »En höjning» och slutade med »i bruk» bort ha följande lydelse:

»En vidgning av den sektor inom beredskapsarbetena som nu utgörs av försvarsarbeten är möjlig. Arbeten kan komma i gång inom kort med objekt som har aktualitet och ligger inom områden med hög arbetslöshet. Dessa arbeten kan på ett ändamålsenligt sätt fogas in i utvecklingsplanerna. Med hänsyn därtill bör anslaget till Allmänna beredskapsarbeten m. m. beräknas för att täcka arbetsmarknadsstyrelsens kostnader intill ytterligare 40 milj. kr. för byggnadsarbeten m. m. i skogslänen enligt medgivande som bör lämnas fortifikationsförvaltningen i anledning av motionerna I: 523 och II: 637. Med denna anslagsbedömning torde även syftet med motionerna I: 423 och II: 510, såvitt nu är i fråga, få anses tillgodosett.»

Beredskapsarbeten m. m.

3. beträffande *anslaget till Allmänna beredskapsarbeten m. m.*

a. av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), som — vid bifall till såväl reservationen 1 som reservationen 2 — ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 526 och II: 624, I: 523 och II: 637 samt I: 532 och II: 669, de två förstnämnda såvitt nu var i fråga, till Allmänna beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 140 000 000 kr., därav förslagsvis 60 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen;

b. av herrar *Virgin, Kaijser* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg* (samtliga m), som — vid bifall till reservationen 2 men ej till reservationen 1 — ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 523 och II: 637 och med avslag å motionerna I: 532 och II: 669 samt I: 526 och II: 624, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga, till Allmänna beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 115 000 000 kr., därav förslagsvis 40 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen;

4. beträffande *anslaget till Särskilda beredskapsarbeten m. m.* av herr *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Antonsson* (cp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 526 och II: 624, så-

vitt nu var i fråga, till Särskilda beredskapsarbeten m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr., därav förslagsvis 25 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Vi har alltjämt ett besvärligt sysselsättningsläge i vårt land. Arbetsmarknadsstyrelsen har därför på tilläggsstat begärt 200 miljoner kronor för att bekämpa sysselsättningssvårigheterna. Trots en satsning på beredskapsarbeten av olika slag, flyttningsverksamhet och en rekordartad omskolningsverksamhet var den registrerade arbetslösheten under januari i runt tal 54 000 personer. Februariesiffran, som har offentliggjorts i dagens tidningar, ligger på 50 000 personer och understiger med 3 300 personer noteringen för samma tid under föregående år.

Man kan alltså konstatera en viss förbättring av sysselsättningssituationen. Samtidigt har antalet lediga platser ökat med 2 500 från januari i år. Förbättringen är emellertid att finna främst i södra Sverige och storstadsområdena. I skogslänen har däremot situationen inte blivit bättre utan snarare sämre. I dagstidningarna uppges nämligen att arbetslösheten sett över en längre period blivit större i norrlandslänen. Antalet arbetslösa anges vara 1 500 personer större än vid motsvarande tidpunkt under fjolåret. Den begynnande konjunkturuppgången har således inte haft någon inverkan inom detta område. Det behövs därför ytterligare lokaliseringspolitiska åtgärder för att stimulera näringslivet i skogslänen. Man frågar sig hur detta skall kunna ske.

I förra veckan frisläpptes investeringsfonderna för AB Volvo, ett förhållande som vi säkerligen alla väl känner

Beredskapsarbeten m. m.

till. Det innebär att en storstadsregion kommer att stimuleras med många tusen fasta sysselsättningstillfällen, medan en i förhållande härtill ganska liten insats kommer de verkligt hårt drabbade områdena till del.

Det är mot bakgrunden av sysselsättningssituationen i vårt land, inte minst i norrlandslänen, som vi från centerpartiet stöder arbetsmarknadsstyrelsens framställning om ytterligare 200 miljoner kronor i arbetsmarknadsmedel för beredskapsarbeten. Kungl. Maj:t har prutat ned beloppet till 150 miljoner kronor, och departementschefen avvisar AMS:s framställning om 200 miljoner kronor genom att hänvisa till möjligheterna att i större utsträckning sikta till mera dagsverksbilliga objekt och därmed minska medelsbehovet.

Vi tror inte att det är möjligt att så här på en gång under pågående arbets-säsongs minska kostnaderna för beredskapsarbeten genom billigare objekt. Därför tror vi inte heller att det är möjligt att uppnå den volym av arbetstillfällen som avses genom ett tilläggsanslag som det av departementschefen föreslagna. Man tvingas under sådana förhållanden till ganska drastiska neddragningar av beredskapsarbetena — det har ju redan varskotts därom. Särskilt besvärande är att neddragningarna kommer att träffa de s. k. särskilda beredskapsarbetena för de handikappade, den lokalt bundna arbetskraften och den äldre arbetskraften. Det är ju grupper som har svårigheter att få anställning även vid en markerad konjunkturuppgång och i ett högkonjunkturläge. Det är också särskilt hårt drabbade grupper i skogslänen.

Det finns i och för sig ingen invändning att göra mot att beredskapsarbetena skall vara angelägna arbetsobjekt och att de skall kunna på ett ändamålsenligt sätt fogas in i utvecklingsplanerna för ett område. Om denna förutsättning uppfylles föreligger självfallet heller ingen invändning mot en inriktning

på dagsverksbilligare objekt. Som emellertid utskottet påpekar är det svårigheter att klara den uppgiften, om arbetena mer och mer måste förläggas i närheten av den arbetslöses hemort. På grund av den lokalisering som arbetslösheten har i vårt land måste detta krav tillmötesgå i allt större utsträckning.

Den i utskottsutlåtandet berörda frågan om en geografisk begränsning av anslagen har ingen annan bakgrund än den nyss nämnda; målsättningen är att beredskapsarbetena skall på ett rationellt sätt fogas in i områdets utveckling. Vägbyggandet utgör ett vanligt exempel på sådana arbeten. Beredskapsarbeten i vägbyggande uppvisar som regel en relativt god effektivitetsnivå. I vägarbeten får man utöver den statistiskt angivna effekten en spridningseffekt i fråga om sysselsättningen genom servicen kring maskinerna.

Som vi anfört i vår motion betyder en omläggning av beredskapsarbeten från vägar, där staten tar hela eller huvudparten av kostnaden, till andra objekt av statskommunal karaktär en ibland inte önskvärd övervältring av kostnadsansvaret för sysselsättningen på kommunerna. Många av de berörda kommunerna har ju förutom bekymmer med arbetslöshet också ett svagt skatteunderlag. Det kan inte vara riktigt att de skall behöva svara för en ökad del av kostnaderna för beredskapsarbeten. Detta anser vi vara principiellt felaktigt. Det är en övervältring av statens utgifter på de svagaste skattebetalarna.

De anförda skälen finner vi, herr talman, vara bärande för att biträda arbetsmarknadsstyrelsens framställning. Jag tror att arbetsmarknadsstyrelsen har bedömt medelsbehovet realistiskt; den sysselsättningssituation som råder i dag och som kan väntas råda under innevarande vinter gör att det fordras en anslagsökning av denna omfattning.

Arbetsmarknadssituationen i norrlandslänen är sådan att även försvarsarbeten bör infogas i sysselsättningsansla-

Beredskapsarbeten m. m.

get. Det har ju hittills skett i viss omfattning, men möjligheten bör kunna utnyttjas i större utsträckning enligt de förslag som framförts i motionerna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 a och 4.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Som herr Nilsson i Tvärålund nyss framhöll visar de aktuella siffrorna en viss förbättring i sysselsättningsläget. Antalet arbetslösa är nu i mitten av februari lägre än vid motsvarande tid i förra månaden. Detta är självfallet glädjande. Siffrorna ligger emellertid ändå på en hög nivå, och inte mindre än 50 000 personer är nu utan arbete.

I synnerhet för skogslänen är siffrorna höga. Arbetsmarknadsstyrelsen konstaterar också att beträffande norrlandslänen gäller att arbetslösheten har stigit, sett under en längre period. I ett av dess län — Västernorrlands — är för övrigt årets februarisiffror högre än januarisiffrorna.

Vi reserverar oss därför att kraftfulla insatser från arbetsmarknadsmyndigheternas sida är nödvändiga, och vi har förordat att ytterligare medel anvisas för allmänna beredskapsarbeten, dels 25 miljoner kronor till i första hand vägarbeten m. m. i skogslänen, dels 40 miljoner kronor till vissa försvarsarbeten. Statsutskottets majoritet anser emellertid att en höjning av anslaget utöver vad regeringen har föreslagit inte är lämplig, detta trots att arbetsmarknadsstyrelsen har framhållit att behov föreligger av ytterligare medel.

Statsutskottets majoritet anser också att en bindning av medel för beredskapsarbeten i vissa regioner inte är lämplig. Men med hänsyn till sysselsättningsläget just i skogslänen och angelägenheten av de projekt som förordas i motioner från bl. a. folkpartiets sida är det väl motiverat att ge arbetsmarknadsmyndigheterna större resurser. Det

finns åtskilliga angelägna projekt, och det är många människor som går utan arbete. Som ett enda exempel vill jag nämna att länsarbetsdirektören i Jämtlands län vid en konferens i januari framhöll att det i detta län fanns väl planerade och angelägna projekt som inte kunde genomföras därför att medel saknades. Dessa projekt omfattade 10 å 12 miljoner kronor och gällde alltså ett enda av norrlandslänen, nämligen Jämtlands län.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 a.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag behöver inte säga så mycket. Jag kan instämma i de synpunkter som herr Nilsson i Tvärålund framförde beträffande anslag till vissa försvarsarbeten. Jag kan göra detta desto hellre som yrkandena i de berörda reservationerna helt överensstämmer med den uppfattning som det parti jag representerar hade förra året, då vi yrkade på att särskilda medel skulle anvisas arbetsmarknadsstyrelsen för att läggas ut till försvarsändamål. Vi har den meningen att om man genom medelsanvisningar till arbetsmarknadsstyrelsen kan tillgodose två syften, nämligen att skapa sysselsättning i bygd där detta behövs och att öka försvarspotentialen, så skall man göra detta.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 b.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Vi har här fått höra både av herr Nilsson i Tvärålund och herr Mundebo att arbetsmarknadsläget har förbättrats, även om arbetslösheten fortfarande befinner sig på en hög nivå. Herr Nilsson tog också upp det förhållandet att man nu drar in på beredskapsarbeten. Detta beror dock icke på att medel saknas. Av det meddelande som utsänts av TT framgår klart och tydligt att denna utveckling beror på

Beredskapsarbeten m. m.

det förbättrade arbetsmarknadsläget med en sänkt arbetslöshet och en ökad tillgång till arbetstillfällen.

De av herr Nilsson i Tvärålund framförda synpunkterna på lokaliseringpolitiken och de eventuella medel som bör satsas på denna får vi väl ta upp till behandling i ett senare sammanhang då vi kommer över till lokaliseringpolitiken och de i samband med denna erforderliga åtgärderna. Att industrin och näringslivet i vissa orter av landet behöver förstärkas är ganska klart.

I och för sig ligger det inte heller något konstigt i att man för upp särskilda anslag för arbetsmarknadspolitik på tilläggsstat. Att beräkna en sådan medelsförbrukning ett år i förväg ställer sig ganska svårt. Man kan komma i ett bättre eller ett sämre arbetsmarknadsläge, och då gäller det att veta vilka åtgärder som vidtas.

När vi i dag behandlar statsutskottets utlåtande nr 27 gäller frågan att på tilläggsstat anvisa ytterligare 150 miljoner kronor, och utskottsmajoriteten har också tillstyrkt en sådan anslagshöjning. Till detta förslag har fogats reservationer, vilka i likhet med den borgerliga oppositionen sönderfaller i tre delar: centerpartiet vill ha en höjning av 90 miljoner kronor, folkpartiet går med en bit upp till 65 miljoner och moderata samlingspartiet stannar för 40 miljoner kronor. Att dessa 40 miljoner samtidigt innebär ett anslag till ökade försvarskostnader är ur moderata samlingspartiets synpunkt helt följdriktigt.

Bakgrunden till denna reservation beträffande försvarsanslaget är en ren försvarsmotion, i vilken tas upp problematiken om beredskapsarbeten inom försvarsområdet. Utskottsmajoriteten anser att man inte bör låsa 40 miljoner kronor till försvarsarbeten. I den mån pengar skall tas i anspråk när det gäller beredskapsarbeten inom försvarsområdet bör detta ske på sådana ställen där det finns en lokalt bunden arbetskraft och där det är absolut nödvändigt att starta bered-

skapsarbeten, eftersom det i regionen inte föreligger några mer angelägna projekt som kan sättas i gång.

Det mål som arbetsmarknadsstyrelsen och även herr Nilsson i Tvärålund angivit är att under detta budgetår skall kunna sättas i gång 4 miljoner dagsverken. Herr Nilsson i Tvärålund anser att det är svårt att på en enda gång gå över till mindre kostbara beredskapsarbeten, men med ledning av de siffror som finns i arbetsmarknadsstyrelsens rapport kan man konstatera att de anslag som utskottsmajoriteten tillstyrker, d. v. s. 425 miljoner till allmänna beredskapsarbeten och 315 miljoner kronor till särskilda beredskapsarbeten, räcker för 1,7 miljon dagsverken i allmänna beredskapsarbeten och 2,5 miljoner i särskilda beredskapsarbeten, d. v. s. tillsammans 4,2 miljoner dagsverken. Jag har då utgått från de kostnader på 250 respektive 125 kronor per dagsverke som redovisas i denna rapport.

De motioner som ligger till grund för reservationerna baserar sig på de uppskattningar som arbetsmarknadsstyrelsen gjorde i september månad och som innebar att det behövdes medel till ytterligare 1,2 miljon dagsverken.

I reservationerna åberopas också arbetsmarknadsläget i Norrland. Jag har redan förut sagt att ingen vill förringa de problem som finns i samtliga skogslän. Om man ser var beredskapsarbeten tidigare ordnats, kan man lätt konstatera att vi inte behöver göra några specialbeställningar för att hålla dessa så stora som möjligt och där de bäst behövs.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik gick under föregående budgetår 58 procent av dagsverksantalet till skogslänen och därav 42 procent till de fyra nordligaste länen. Enligt de uppgifter som finns för juli—december 1968 var siffran då 64 procent till skogslänen. Detta visar att man gör en satsning och den är riktig och måste ske.

Folkpartiet och centern har förenat

Beredskapsarbeten m. m.

sig i en reservation där man trycker på behovet av vägar i skogslänen. Formellt är — och även herr Nilsson i Tvärålund har understrukt detta — utskottsmajoriteten och reservanterna eniga om att ett beredskapsarbete skall vara angeläget och ingå i planeringen.

Det är självklart att det lokalt utövas en press på att beredskapsarbeten skall ordnas så nära hemorten som möjligt även för den arbetskraft som inte är så hårt bunden vid denna. Det är inom parentes sagt självklart att man för den arbetskraft som har stark lokal bindning skall göra allt för att ordna arbets-tillfällen så nära hemmet som möjligt.

Denna uppfattning påverkar naturligtvis urvalet av arbetsprojekt, och när man även i ett mera balanserat arbetsmarknadsläge vill ha dagsverksbilliga arbeten kan dessa principer stå mot varandra. Det är väl därför som reservanterna vill fastläsa en summa av 25 miljoner kronor till vägbyggande. Detta måste emellertid innebära att reservanterna anser att de vägar som kan komma i fråga för byggande i Norrland inte har någon högre angelägenhetsgrad. För min personliga del — jag har visserligen bara kört bil i Norrland några enstaka gånger — har jag den uppfattningen att det fortfarande finns vägarbeten som har en hög angelägenhetsgrad i Norrland utan att man på detta sätt behöver låsa medelsanvisningen.

Vad reservanterna betraktar som mest angeläget för Norrlands del, kan man få fram genom att jämföra de olika specialdestinationerna med varandra. Högern anser ju att Norrland behöver ha 40 miljoner kronor till försvarsarbeten och ingenting till vägarna. Folkpartiet anser att 40 miljoner kronor bör gå till försvaret och 20 miljoner kronor till vägarna, medan centerpartiet föreslår 40 miljoner kronor till försvaret och 25 miljoner kronor till vägarna. Om man tar hänsyn till att försvarsarbetena är betydligt kostsammare än de andra arbetena — kostnaderna uppgår till 400

kronor per dagsverke mot 250 respektive 125 kronor för andra arbeten — så är det klart att rent dagsverksmässigt väger de olika reservationerna ganska jämnt.

Med detta ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i utlåtande nr 27.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag får säga att jag är inte så litet överraskad över regeringens och utskottsmajoritetens ställningstagande i denna fråga när det gäller anvisande av medel på tilläggsstat till allmänna och särskilda beredskapsarbeten för innevarande budgetår.

Arbetsmarknadsstyrelsen hemställde under hösten 1968 liksom man hade gjort under hösten 1967 om medel på tilläggsstat för att kunna driva både de arbeten som var i gång och som var planerade. Man föreslog ett belopp på 200 miljoner kronor, regeringen prutade bort 50 miljoner kronor och bakom den prutningen ställde sig statsutskottets majoritet.

Det skäl som anförts för denna prutning av arbetsmarknadsstyrelsens begäran är i huvudsak en jämförelse med den arbetslöshet vi hade förra vintern och den volym av beredskapsarbeten som då fanns. Man konstaterar att med det begärda tillskottet skulle sysselsättningen ligga på ungefär samma nivå. Men när de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet tillåter sig att göra den jämförelsen, har de bortsett från en väsentlig skillnad mellan beredskapsarbetena under innevarande budgetår och beredskapsarbetena under förra budgetåret. I juli 1967 var icke fullt 10 000 personer sysselsatta i beredskapsarbeten. I juli 1968 var motsvarande siffra icke fullt 15 000. Varje dag där-efter har de i beredskapsarbeten sysselsatta varit ungefär 5 000 flera än under motsvarande tid föregående budgetår, alltså från juli fram till november och december. Under denna tid föregående

Beredskapsarbeten m. m.

budgetår steg kurvan för igångsättningar ungefär lika brant som under innevarande budgetår. Emellertid var antalet i beredskapsarbeten sysselsatta under januari i år, när regeringen lade fram sin proposition, 1 500 å 2 000 fler än i fjol.

Lägg alltså märke till att man i det vällovliga syftet att hålla de redovisade arbetslöshetstalen nere under sommaren 1968 till och med september — herr Fagerlund nämnde i sitt anförande denna månad som viktig — hade så många fler sysselsatta i beredskapsarbeten. Detta reser självfallet krav på medel för att man skall kunna genomföra igångsatta och planerade beredskapsarbeten enligt planerna.

Det var mot bakgrunden av denna omständighet som arbetsmarknadsstyrelsen hemställde om dessa 200 miljoner kronor. Nu prutar man detta belopp med 50 miljoner kronor. Vad blir följden? Redan i februari i år måste det bli en kraftig reducering av de i gång varande beredskapsarbetena för att medlen skall räcka till sådana arbeten i de mest arbetslöshetsdrabbade områdena. Den vanliga nedtrappning, som sker inför säsonguppgången under våren och sommaren, satte i fjol in först vid mars månads utgång.

Det är enligt min mening felaktigt att göra en sådan volymjämförelse, eftersom igångsättningen av beredskapsarbeten under innevarande budgetår började så mycket tidigare än under föregående år, något som var bra och angeläget. Jag kan inte finna att detta skäl, som redovisades av herr Fagerlund, äger någon större giltighet.

Herr Fagerlund framhöll i sitt anförande att det är angeläget att dessa miljoner som nu anvisas på tilläggsstat används till väl planerade och väl projekterade arbeten, så att man inte i något slags panik försöker skapa sysselsättningsstillfällena. Det är emellertid inte däri problemet ligger. Sedan länge planerade arbeten, som satts i gång under

denna vinter, måste nu abrupt avbrytas, därför att medelstillgången inte blir den som arbetsmarknadsstyrelsen hade skäl att räkna med.

Såvitt jag vet hade inte regeringen och arbetsmarknadsstyrelsen i september och dessförinnan några delade meningar när det gällde planerna på att starta beredskapsarbetena tidigare än under föregående år.

Beträffande objektvalen kan jag referera till att två kommunalnämnsordförande ringt mig och frågat, om det verkligen är sant att det inte längre finns några pengar att få till statskommunala beredskapsarbeten. Det är nämligen det besked de har erhållit. Nej, det kan inte finnas några pengar till att starta ens angelägna och välplanerade beredskapsarbeten när man reducerar anslagen så att de beredskapsarbeten som redan är i gång inom området måste skäras ned.

Jag vill sedan beröra talet om att man skall gå över till dagsverksbilligare projekt. Detta är något som man redan eftersträvat och som man väl haft en viss framgång med. Jag vill påstå — jag tror att herr Nilsson i Tvärålund också gjorde det — att det inte är möjligt att under pågående beredskapsarbetssäsong plötsligt hitta nya objekt som är angelägna och samtidigt billigare per man och dag än de som är i gång. Dagsverksbilligare projekt kan man ha som en målsättning när det gäller planeringen för nästa års beredskapsarbeten, men man kan inte ställa krav på att förändringar skall göras från den ena dagen till den andra mitt i vintern.

Vi har från centerpartiets sida påpekat att det är nödvändigt att beredskapsarbetena inriktas på investeringar som är angelägna och högaktuella inom respektive områden, och vi har då fäst uppmärksamheten på vägsituationen; vi har framhållit behovet av medel för underhåll och medel för byggnad av vägar. Jag vågar påstå — trots att herr Fagerlund som ser saken från sin horisont har annan uppfattning — att det inte är

Beredskapsarbeten m. m.

så, att det såsom beredskapsarbeten i Norrland byggs vägar som inte är ytterligt angelägna. Tala med vägdirektörer, tala med vanliga bilister eller med representanter för näringslivet norröver i landet och herr Fagerlund skall få en rikhaltig karta på mycket angelägna projekt, som får hållas utanför femårsplanen därför att medel saknas.

Om man nu vill göra allvar av talet att gå över till vad man kallar dagsverksbilliga projekt, så kan man möjligen göra det genom att avbryta ett vägarbete där staten som regel bär 100 procent av kostnaderna och i stället försöka få till stånd ett statskommunalt beredskapsarbete där staten bara behöver bidra med 33 procent eller i bästa fall — sett ur kommunens synpunkt — med 50 procent. Då blir det i varje fall billigare för staten, och då räcker det statliga tillskottet på 150 miljoner en bit längre. Detta innebär ett fullföljande av en politik som förts under många år. Titta på statens andel i procent av beredskapsarbetenas totala kostnad 1957/58! Den var då 90 procent. Den har undan för undan sjunkit för att under 1968/69 vara beräknad till 69 procent. Detta anser vi är en felaktig utveckling. Menar man allvar med solidaritetsresonemanget skall man inte ha som främsta ambition att konstruera beredskapsarbetena så, att en tung börda för upprätthållande av sysselsättningen läggs på kommuner som redan har bekymmer med sin ekonomi just på grund av arbetslösheten.

Det är mot den här bakgrunden som vi i vår motion inte har bundit oss för det exakta belopp, som skall tas av bilskattemedel. Vi använder exakt samma teknik som statsrådet själv och föreslår att man av bilskattemedel disponerar si och så mycket. Och hur mycket man i praktiken kommer att disponera blir beroende på i vilken utsträckning som just vägarbeten ingår i totalvolymen av beredskapsarbeten.

Låt mig understryka vad herr Nilsson i Tvärälund och jag tror även herr Mun-

debo var inne på, nämligen att den här prutningen har man från regeringens och de socialdemokratiska ledamöternas sida i statsutskottet inte satt in bara på de allmänna beredskapsarbetena utan också när det gäller de särskilda beredskapsarbetena, d. v. s. de som anordnas för arbetskraft som är lokalt bunden eller på grund av andra omständigheter, t. ex. handikapp av något slag, icke har särskilt stora förutsättningar att få arbete i den öppna marknaden. Det är ju väl omvittnat att det föreligger alldeles speciella svårigheter, t. o. m. i en uppåtgående konjunktur, för dessa människor att erhålla arbete i den öppna marknaden, och man använder därför många olika instrument för att bereda sysselsättning åt dessa människor — halvskyddad verksamhet, skyddad verksamhet, industriella beredskapsarbeten och näringshjälp o. s. v. Men till och med där sättes nu in en prutning.

Det är mycket överraskande att erfara denna inställning från socialdemokraternas sida några månader efter valet, när de före valet ägnade sig åt att försöka övertyga allmänheten i detta land om att ett avgörande villkor för att samhället skulle vara berett satsa på att ge sysselsättning åt människorna i fortsättningen låg i att socialdemokratin fick förnyat mandat att regera. Ni har fått det, men reaktionen på en hemställan från den myndighet som har att ytterst svara för sysselsättningen blir sådan som vi nu har fått erfara.

Låt mig helt vid sidan av det som egentligen är föremål för kammarens överläggning i dag göra en liten notering i marginalen. Det gäller framför allt skogslänen och de särskilda beredskapsarbetena. På grund av det yttre tryck som ligger i att arbetslöshetssiffrorna erfarenhetsmässigt blir högre på vintern — det är en säsongeffekt — brukar man öka volymen på beredskapsarbetena vintertid. Totalsiffrorna för arbetslösheten är under sommaren mycket lägre och då kan man ha en mindre vo-

Beredskapsarbeten m. m.

lym på beredskapsarbeten. Men om vi tittar på effekten för den enskilde Karlsson finner vi att han får gå i beredskapsarbete under vintern och då ofta ha bekymmer med snö, tjäle och annat. Resultatet per insatt timme blir därför något mindre beroende på att han är hänvisad till att arbeta under dessa omständigheter. När sommaren kommer och de totala arbetslöshetssiffrorna sjunker drar man in beredskapsarbetet, och Karlsson blir hänvisad till ersättning antingen från arbetslöshetskassan eller i form av äldrestödet.

Jag undrar om det inte finns skäl att se över detta. Om vår avsikt är — och den borde vi ha lätt för att vara ense om — att få ut så mycket som möjligt i effekt av varje insatt krona i beredskapsarbeten, och om vi inte kan hålla människorna i arbete året runt, vore det rimligare att erbjuda arbetstillfällena på sommaren när utbytet per krona blir högre. Skall vi ändå acceptera att ge dem ersättning ur arbetslöshetskassa eller äldrestöd under någon period av året tror jag att det vore klokt att de får sådan ersättning under vintern.

Detta är ytterligare ett skäl till att inte göra denna abrupta prutning, som skulle innebära att volymen av beredskapsarbeten skulle komma att ligga på en mycket låg nivå vid vårens ingång.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande som herr Nilsson i Tvärälund har framställt.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga till herr Fälldin, att jag tydligt och klart har uttalat att jag för min del tror att det finns angelägna vägbyggnadsarbeten uppe i Norrland. Men det är ni som absolut vill ha en specialdirigering av vissa medel till vägarbeten, och det måste väl bero på att ni inte anser att det finns andra lika angelägna arbeten.

Jag tycks vara en dålig pedagog, eftersom jag inte har lyckats förklara detta för herr Fälldin. Arbetsmarknadssty-

relsen begärde själv medel till 4 miljoner dagsverken under innevarande budgetår. Om de pengar som har anvisats i den ordinarie budgeten inte skulle räcka till mer än 2,8 miljoner dagsverken, skulle vi komma upp i en dagsverkskostnad på 380 kronor för allmänna och 190 kronor för särskilda beredskapsarbeten. Om man tar dessa belopp som utgångssiffror måste väl centern och folkpartiet bygga på sina bud ytterligare.

Tillåt mig säga att det inte är fråga om att pruta på de dagsverkskostnader som redovisas för budgetåret 1967/68. Där redovisas 247 kronor för allmänna beredskapsarbeten. Jag har höjt detta belopp till 250 kronor i min beräkning. För särskilda beredskapsarbeten redovisas 123 kronor, och det beloppet har jag höjt till 125 kronor. Därmed kommer jag upp till 4,2 miljoner dagsverken. Huvudsaken är väl att vi får omkring 4 miljoner dagsverken — låt oss säga att antalet ligger någonstans mellan 3,8 och 4,2 miljoner; varken herr Fälldin eller jag kan påstå att det skall bli absolut på pricken när vi föreslår 4 miljoner dagsverken. Till detta räcker det belopp som utskottsmajoriteten föreslår, om vi räknar med samma dagsverkskostnader för de beredskapsarbeten som arbetsmarknadsstyrelsen nu har begärt som anvisades för budgetåret 1967/68.

Arbetsmarknadsstyrelsens hemställan kom i september månad. Jag är inte säker på vilken uppfattning man har där i dag, eftersom arbetsmarknadsstyrelsens begäran gjordes fem månader innan vi nu skall fatta beslut.

Herr NILSSON i Tvärälund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det bör inte vara oenkant för herr Fagerlund att den neddragning av beredskapsarbeten som har skett har oroat såväl kommunalmän som — och inte minst — enskilda. Jag känner till från min egen hemkommun att

Beredskapsarbeten m. m.

vi har fått avslag på framställningar om väl planerade statskommunala beredskapsarbeten.

Denna nedprutning är ett stort bekymmer framför allt för de handikappade. Herr Fagerlund och jag var tillsammans på en studieresa i förra veckan, och då hörde vi väl båda vilka bekymmer som uttalades beträffande möjligheterna att placera handikappade personer efter den nedskärning av beredskapsarbetena som var aviserad.

Det är väl också så, herr Fagerlund, att det inte bara gäller att bestämma sig för 4 miljoner dagsverken eller vad det nu kan vara. Vad vi vill är ju att skapa sysselsättning åt människor som är arbetslösa. Enligt vår bedömning blir detta inte möjligt med det förslag som statsutskottets majoritet i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nu hemställer att riksdagen skall godkänna.

Jag kan inte heller förstå herr Fagerlunds logik när han av våra motioner och reservationer och av vad jag sagt i mitt tidigare anförande kunde dra slutsatsen, att vi skulle anse att vägbyggen i Norrland inte skulle vara angelägna. Det är ju tvärtom därför att vi anser vägbyggnader mycket angelägna som vi har motionerat om att beredskapsarbeten i större utsträckning än vad Kungl. Maj:t anser skall få utföras i form av vägarbeten.

Sedan vill jag ställa en fråga till herr Fagerlund: Anser herr Fagerlund att det är riktigt att beträffande arbetslöshetsarbeten övervältra kostnadsansvaret på kommunerna i större utsträckning än vad som har skett?

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag skall på en enda punkt kommentera herr Fagerlunds inlägg. Herr Fagerlund menade att en anvisning av ytterligare 40 miljoner kronor för vissa försvarsarbeten skulle vara ett rent försvarsanslag och därför tydligen mindre angeläget. Det skulle alltså enligt herr Fagerlund vara mind-

re angeläget att ge människor arbete just därför att det gällde försvarsarbeten.

Herr Fagerlund filosoferade också över den avvägning som skulle ha skett mellan försvar och vägar vid medelsanvisningen. Jag skall inte här diskutera försvarsanslagens nivå utan endast framhålla att motiveringen för vår motion i första hand är sysselsättningsläget i norrlandslänen. Detta framgår också av motionen II: 637, där det sägs, att sysselsättningssituationen i norrlandslänen fortfarande är klart otillfredsställande. Mot den bakgrunden anser vi det riktigt att ytterligare medel ställs till förfogande.

Regeringen har för övrigt också ansett det motiverat att i försvarshuvudtiteln för nästa budgetår ställa medel till förfogande för byggnadsarbeten m. m. inom försvaret. Vi delar den uppfattningen men anser det möjligt att sätta i gång dessa arbeten redan nu och är därför beredda att ställa pengar till förfogande redan för detta budgetår. Det centrala, herr talman, är ju att det finns välplanerade och angelägna projekt och att människor kan få sysselsättning genom att vi sätter i gång de projekten. Eftersom det finns projekt och då det finns många människor utan arbete är det fullt motiverat att ställa ytterligare medel till förfogande.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag fick ju en direkt fråga. Först vill jag emellertid säga att det inte är något som helst tvivel om att vi skall ge människorna arbete. Det gäller 4 miljoner dagsverken, som icke jag utan arbetsmarknadsstyrelsen har beräknat att vi behöver sätta i gång under detta budgetår. Det anser vi att pengarna räcker till.

Med anledning av hur herr Mundebo uppfattade vad jag sagt om försvaret och de jämförelser han i det sammanhanget gjorde vill jag nämna att i motionen I: 423 står följande: »Enligt vår uppfattning måste den fram-

Beredskapsarbeten m. m.

tida planeringen av det svenska försvaret ske på en högre planeringsnivå. — — —» Det är ju det som ligger till grund för denna diskussion, och det är detta uttalande jag tycker är ganska konstigt.

Vad beträffar frågan till mig, om jag anser att kostnaderna skall övervältras på kommunerna, vill jag säga att jag anser att vi skall ha statliga beredskapsarbeten. Men de statskommunala beredskapsarbetena innebär ju i många fall att staten övertar vissa kostnader som kommunerna annars skulle ha på grund av att vissa för kommunen angelägna byggnadsprojekt byggs med statsbidrag. Det tycker jag är absolut riktigt. Jag tycker inte att vi skall övervältra kostnader från staten på kommunerna, och det kommer vi inte heller att göra enligt utskottets förslag.

Herr FALLDIN (cp):

Herr talman! Får jag först till herr Fagerlund säga att det måste vara en medveten förvrängning av vad vi har sagt och skrivit när herr Fagerlund påstår, att vi absolut vill ha en bindning till vägarbetena. Läs klämman i vår motion, läs klämman i reservationen och jämför formuleringen med den formulering statsrådet har använt i sin kläm! Vi talar om att förslagsvis — observera förslagsvis — så och så mycket skall få disponeras av bilskattemedel. Vi har höjt totalramen och därför också det belopp som skulle tas från bilskattemedlen. Eftersom det skett en viss upplagring av dessa medel kan vi inte se att det ligger något fel häri — det ökar möjligheterna att tillvarata angelägna projekt.

Herr Fagerlund sade vidare att han med utnyttjande av några siffror kommit fram till att arbetsmarknadsstyrelsen behöver exakt 150 miljoner kronor för att uppnå de mål den själv uppsatt. Det tjänar kanske inte så mycket till att herr Fagerlund och jag står här och jämför våra kunskaper i multiplikation.

Jag vill därför välja en annan metod och ställa frågan: Innebär herr Fagerlunds påstående då det gäller räkneövningarna att han funnit att arbetsmarknadsstyrelsen räknat fel på 50 miljoner kronor, eftersom den ju hemställt om 200 miljoner kronor på tilläggsstat för att kunna uppfylla de egna målen? Jag skall inte säga mer i denna fråga.

Herr Fagerlund upprepade att arbetsmarknadsstyrelsen skrev detta i september, varefter han kom med ett avslöjande besked ifrån talarstolen. Han sade nämligen att han inte visste vad arbetsmarknadsstyrelsen tycker i dag. Det känner alltså herr Fagerlund som deltagit i realbehandlingen i statsutskottet inte till. Men det hade inte inneburit några svårigheter att be generaldirektören eller överdirektören komma till statsutskottet för att redovisa hur man ser på behovet av medel för att driva beredskapsarbeten i den utsträckning som styrelsen planerat med regeringens goda minne. Eftersom det är ofint att hänvisa till omdömen som fälls i styrelser där debattprotokoll inte skrivs skall jag inte tillåta mig att för kammarens ledamöter återge vad generaldirektören sade beträffande beredskapsarbeten och de åtgärder styrelsen tvingades vidta just på grund av den prutning statsverkspropositionen innebar, då han omedelbart efter statsverkspropositionens framläggande redovisade dess innehåll med avseende på arbetsmarknadsstyrelsens kompetensområde.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Får jag för herr Fagerlunds information meddela — jag beklagar att mitt inlägg kommer sent men jag förutsatte att herr Fagerlund läst motionerna — att den motion han citerade i sitt förra anförande, I: 423, gäller förberedelser för ett nytt försvarsbeslut och diskussion av formerna för en planering härför, medan den motion som berör anvisningar av medel för sysselsättning har beteck-

Beredskapsarbeten m. m.

ningen II: 637. Där framhålles klart att motiveringen är det rådande arbetsmarknadspolitiska läget i Norrland. Jag anser att vi inte behöver resonera om motiveringarna. I likhet med regeringen menar vi att det är motiverat att ställa medel till förfogande för byggnadsarbeten inom försvaret. Dessutom anser vi att dessa arbeten kan genomföras redan under innevarande budgetår. Men det centrala är ju att det finns angelägna och välplanerade projekt och många människor utan arbete och att vi genom att anslå ytterligare medel kan ge vederbörande sysselsättning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställes först beträffande utskottets yttrande i de delar som avses i reservationerna 1 och 2. Därefter företas utskottets hemställan till avgörande momentvis och slutligen ställes proposition beträffande de delar av utskottets yttrande, varom beslut icke tidigare fattats.

Utskottets yttrande beträffande vägarbeten m. m. i skogslänen

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det i reservationen 1) anförda yttrandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets yttrande i utskottets utlåtande nr 27, såvitt avser vägarbeten m. m. i skogslänen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det i reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl. anförda yttrandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 66 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Utskottets yttrande beträffande vissa försvarsarbeten

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det i reservationen 2) anförda yttrandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets yttrande i utskottets utlåtande nr 27, såvitt avser vissa försvarsarbeten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det i reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl. anförda yttrandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Utskottets hemställan

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 44 nej, var-

Åtgärder till hjälp åt ensamstående

jämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

M o m. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets yttrande i de delar beträffande vilka beslut icke tidigare fattats
Godkändes.

§ 8

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde, och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Åtgärder till hjälp åt ensamstående

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om åtgärder till hjälp åt ensamstående.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats de likalydande motionerna I: 91 av herr *Eric Peterson m. fl.* och II: 110 av fru *Frænkel m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam, allsidig översyn av de problem och svårigheter som mötte olika kategorier en-

Åtgärder till hjälp åt ensamstående

samstående i samhället samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Utskottet hemställde,

att de likalydande motionerna I: 91 och II: 110 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Peterson* (fp) och *Kilsmo* (fp), fröken *Stenberg* (m) samt herrar *Ernst Olsson* (cp), *Svanström* (cp), *Blomquist* (m), *Larsson* i Borrby (cp), *Rimås* (fp), *Nilsson* i Bästekille (m), *Johansson* i Skärstad (cp) och *Andersson* i Örebro (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 91 och II: 110 hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsamt allsidig översyn av de problem och svårigheter som mötte olika kategorier ensamstående i samhället samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! För dem som inte är nykomna till riksdagen är denna fråga en gammal bekant. Utskottet redovisar ju att de första motionerna från folkpartiet om åtgärder till hjälp åt ensamstående behandlades år 1965 och att motioner med samma innehåll sedan återkommit varje år. I fjol bordlade allmänna beredningsutskottet motionerna till höstriksdagen, och de kom upp till behandling rätt sent. I år behandlas motionerna i utskottets utlåtande nr 1. Det betyder att det har förflutit mycket kort tid sedan vi förra gången diskuterade frågan. Det är därför inte min mening att nu ta upp någon större sakdebatt. Jag vill bara beklaga att vi skall hålla på och tvista om det tekniska förfaringsättet för att få

ordning på dessa problem — om det skall vara en allsidig översyn, som vi reservanter menar, eller om de olika pågående utredningar i vilka dessa problem så att säga flyter in skall få utgöra tillräckligt underlag, som utskotts-majoriteten menar. Under det att vi diskuterar denna tekniska fråga får ju de ensamstående det gälla sitta emellan.

Nästan varje vecka blir vi genom pressen påmind om de ensamståendes problem i olika varianter. Förra veckan läste vi om den polioskadade kvinnan som fått 177 kronor i månaden till hjälp till en invalidbil — men så upptäckte man att hon var änka och alltså ensamstående, och då kunde bidraget inte utgå. Om emellertid maken levat och haft låt mig säga 200 000 kronor i inkomst skulle bidraget ha kunnat utbetalas!

Det är sådana här fullkomligt horribla saker som vi inte har klarat ut och som vi motionärer och reservanter menar att man skyndsamt bör se till att få någon ordning på.

Jag skall nöja mig med det anförda och yrkar bifall till reservationen av herr Eric Peterson m. fl. Jag gör det med en viss frimodighet, ty jag är övertygad om att tiden verkar för minoritetens uppfattning i denna fråga. Vi måste få till stånd en allsidig utredning som ser över alla dessa problem, så att vi snart kan nå resultat.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Som herr Rimås mycket riktigt säger är det inte så många månader sedan denna fråga var föremål för riksdagens behandling, och inte heller jag kan därför finna skäl för att vi skulle behöva ha någon längre debatt i dag. Jag tror att alla partier är överens om att det är många väsentliga och angelägna problem som måste lösas inte bara för denna grupp utan även för alla andra. Men utskottsmajoritetens mening är att en utredning inte kan

ha som enda utgångspunkt att det gäller ensamstående.

Herr Rimås anförde ett exempel på vilka problem de handikappade kan ställas inför. Men han sade också att om andra bestämmelser funnits skulle ersättning ha kunnat utgå. Men vad vi i utskottsmajoriteten vill ha sagt, är just att frågan om de ensamstående handikappades problem bör lösas, inte med utgångspunkt från att de är ensamstående utan från att de är handikappade. Det är alltså detta som utgör det verkliga motivet för vår ståndpunkt. Förhållandet är detsamma beträffande boendeservice och när barnfamiljer kommer med i bilden o. s. v. Problem som de ensamstående har kan flerbarnsfamiljer också ha i lika hög grad.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten utan vill bara yrka bifall till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag vill också understryka att vi är överens i själva sakfrågan. Det är som jag nämnde enbart beträffande den tekniska frågan om hur man skulle utreda problemet som vi har kommit in på var sin linje.

Jag vill bara påpeka att även om det är riktigt att samhällets reformpolitik främst inriktas på grupper, så kan man inte komma ifrån det förhållandet att man inte kan sortera in alla människor i grupper. Man kan inte bortse från att vissa problem för de ensamstående aldrig kan lösas integrerade i likartade problem för andra grupper. Jag anförde just ett sådant exempel. En del av de ensamståendes problem är för speciella för att kunna behandlas i några kollektiva sammanhang och därför fordras i många fall en särbehandling av dessa problem för att de skall uppmärksammas och bli lösta. Det är här vi skiljer oss åt och, herr talman, det problemet kvarstår alltså.

Åtgärder till hjälp åt ensamstående

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Låt mig ta ett annat exempel: vårdfrågan. Vi vet ju att regeringen i årets statsverksproposition har aviserat en höjning av anslagen till den sociala hemhjälpen från 105 till 135 miljoner kronor. Jag är övertygad om att den reformen också kommer de ensamstående till del och den ingår alltså bland de olika reformer som genomförs på områden där människor har problem. Men visst skulle vi vilja gå fram snabbare, det tror jag vi alla är överens om. Men med hänsyn till att förbättringar behövs på så många områden måste man koncentrera sig på de mest väsentliga behoven.

Jag skulle än en gång vilja återkomma till det faktum att de ensamstående berörs av bestämmelser på många olika områden. När man nu har kommit på att ensamstående handikappade har sämre betingelser än gifta, skulle det då inte vara bättre om man kunde lösa problemen inom ramen för de bestämmelser som gäller just för handikappade över huvud taget?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rimås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Peterson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rimås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 81 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om högtidlighållande av femtioårsminnet av den kvinnliga rösträttsens införande.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 för kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till oförutsedda utgifter;

nr 58, i anledning av vissa i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/

70 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1969/70; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1969/70.

Vidare anmälades och godkändes bankoktets förslag till riksdagens skrivelse, nr 57, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 12

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 13

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr Eriksson i Bäckmora (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillhandahållandet av deklarationsblanketter, och

fru Dahl (s), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående cykeltolkningen vid militära övningar.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.25.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 20 februari

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Svar på fråga ang. fördelningen av ansvaret mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat om jag vill redogöra för min principiella inställning till fördelningen av ansvaret inom försvarsmakten mellan män och kvinnor och vilka åtgärder jag avser att vidta i denna fråga.

Det militära försvaret bygger på allmän värnplikt för män. Vissa kvalificerade befattningar i krigsorganisationen skall skötas av personal som är anställd redan i fred. Härav är många kvinnor, t. ex. inom förvaltningen. Bland de män och kvinnor som deltar i den frivilliga försvarsverksamheten kvalificerar sig många till viktiga poster i krigsorganisationen. För civilförsvaret finns civilförsvarsplikt för både kvinnor och män.

Verksamheten i fred för det militära försvaret avser främst utbildning, operativa förberedelser och åtgärder för att trygga tillgången på förnödenheter. 1966 års värnpliktskommitté har framhållit att det är väsentligt att kvinnorna har möjligheter att medverka aktivt i den omfattande samhällsfunktion som det militära försvaret utgör. Chefen för flygvapnet undersöker möjligheterna och lämpligheten av att anställa kvinnor i ökad utsträckning.

Enligt min mening gäller det framför

allt att få rätt person på rätt plats. Erfarenheterna visar att kvinnor kan svara för viktiga funktioner i vårt försvar. Jag räknar med att kvinnorna efter hand kommer att tas i anspråk i större utsträckning än nu.

Vidare anförde

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är det initiativ som flygvapenchefen tog i fjol, när han lade fram sitt förslag om kvinnor i militära och civilmilitära befattningar inom flygvapnet, vilket sedan varit ute på remiss hos olika militära instanser.

Det som jag tycker är speciellt intressant med denna fråga är att den har förts fram av ledningen för flygvapnet. Det är inte kvinnorna själva som har begärt att få bli anställda i militära och civilmilitära karriärer. Detta gör att vi redan från början får denna fråga så att säga på rätt köl. Den blir inte främst en kvinnosaksfråga, utan det blir en fråga om ett led i samhällsutvecklingen och en anpassning till denna. Detta tycker jag är värdefullt.

Min principiella uppfattning är att män och kvinnor tillsammans bär upp samhällsarbetet och att vi har samma ansvar och samma skyldigheter. Inom alla områden av arbetslivet där så är möjligt bör män och kvinnor samverka. Ur samhällets synpunkt måste det vara av allra största vikt att man inom arbetslivets alla områden får bredast möjliga rekryteringsbas, alltså både män och kvinnor, och att man använder sig av alla de personalresurser — alltså män och kvinnor — som vårt utbildningssamhälle ger. Först då utnyttjar vi

Svar på fråga ang. Villingsbergs skjutfält — Svar på fråga ang. företagen minskning av beredskapsarbeten

effektivt våra personella resurser i landet. Det är, som jag ser det, från denna grundsyn man måste utgå.

De remissvar på flygvapenchefens förslag som kommit in är intressanta att ta del av. Flera svar är positiva, men flera ger också uttryck för en reaktionär samhällssyn. Så finner t. ex. försvarsstaben inte omöjligt att kvinnorna stannar hemma vid en mobilisering. Detta innebär en stor misstro mot kvinnors sätt att uppfylla sin plikt och sitt ansvar inom arbetslivet, och jag frågar mig vilka grunder man har för ett sådant ställningstagande.

Chefen för försvarsstaben viftar bort hela frågan med att den inte är så angelägen att man kan avdela arbetskraft för en vidare utredning, och det anföres också från något håll praktiska svårigheter när det gäller sanitära anordningar. Några instanser har ansett att anställning av kvinnor bör ske först sedan det visat sig vara omöjligt att rekrytera män. Jag skulle vilja ha en försäkran från försvarsministern att sådana negativa synpunkter inte kommer att läggas till grund för en bedömning av frågan om kvinnor i militära och civilmilitära karriärer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. Villingsbergs skjutfält

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig när utredningen rörande möjligheterna till ändrad dragning av Villingsbergs skjutfälts östra gräns till förmån för det utanför liggande fritidsområdet beräknas vara klar.

Försvarets fastighetsnämnd har i uppdrag att göra denna utredning. Jag har

inhämtat att utredningen i princip är avslutad och att fastighetsnämnden kommer att framlägga förslag i frågan omkring den 1 april 1969.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Det har gått två år sedan jag framställde en interpellation till statsrådet om möjligheten att göra en arrondering av gränsen mellan Villingsbergs skjutfält och fritidsområdet där. Jag fick inget svar av statsrådet på interpellationen, utan saken behandlades i stället så att statsutskottet i utlåtande över en motion av kammarens nuvarande talman, herr Allard, tog upp mitt förslag i skjutfältsfrågan, beroende på att försvarets fastighetsnämnd i sitt remissyttrande omnämnt interpellationen. Nu framgår det av statsrådets svar att utredningen blir klar i april månad, och jag är tacksam för det. Jag vet att försvarsministern känner väl till det stora intresse som vi i örebroregionen hyser för det aktuella fritidsområdet. Vi vill ha en vettig gräns ordnad mot skjutfältet — detta är angeläget framför allt därför att Örebro stads idrottsstyrelse planerar en utbyggnad av Annaboda friluftsgård. Vi är alltså mycket intresserade av att få ta del av utredningens förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. företagen minskning av beredskapsarbeten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat vilka skäl som föranlett att beredskapsarbetena skärs ned, vilket innebär att svarplacerad arbetskraft i bl. a. Värmlands län blir friställd.

Svar på fråga ang. företagen minskning av beredskapsarbeten

Anledningen till att beredskapsarbetena kommer att skäras ned är att efterfrågan på arbetskraft har ökat betydligt under de senaste månaderna och att denna uppgång väntas fortsätta. I skogslänen, dit bl. a. Värmlands län räknas, sker neddragningen i en långsammare takt än i andra delar av landet. Sysselsättningen i beredskapsarbeten i Värmlands län är nu den högsta den någonsin har varit, och så kommer att vara fallet även i mars. Först i april blir antalet beredskapsarbetare i länet mindre än under motsvarande tid förra året. Vad gäller enbart de särskilda beredskapsarbetena för handikappade kommer dessa t. o. m. mars att ligga på en betydligt högre nivå än under motsvarande tid år 1968 och avsevärt högre än under motsvarande tid åren 1966 och 1967.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Låt mig först slå fast att jag i princip delar statsrådet Holmqvists uppfattning att beredskapsarbetena om möjligt skall begränsas när sysselsättningsmöjligheterna i den öppna arbetsmarknaden är bättre. Detta är en självklar sak, som jag tycker att vi inte behöver diskutera.

Men vad som är allvarligt med det varsel som utgått från arbetsmarknadsstyrelsen om en tidig och hård nedskärning av beredskapsarbetena är att nedskärningen i så stor utsträckning drabbar personer som är svåra att omplacera — äldre friställda skogsarbetare och andra personer som av olika anledningar är handikappade att utföra arbetsuppgifter i förvärvslivet. För dessa människor är det föga tröst att få reda på att det finns arbetstillfällen i andra delar av landet, ty de kan inte omplaceras till dessa sysselsättningsobjekt. Resultatet blir att vederbörande i mycket stor utsträckning måste bli föremål för annan samhällsinsats. Det är detta verkliga förhållande som skapat så stor oro

ute i landet, vilket omvittnades från flera håll i gårdagens debatt här i kammaren.

Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret, men jag skulle vilja fråga om jag får tolka det så, att de särskilda beredskapsarbetena just i dessa skogslän i varje fall inte kommer att helt upphöra. Om så inte är fallet, låt mig då ställa en följdfråga, som jag finner självklar i detta sammanhang: Om de nya signalerna från arbetsmarknadsstyrelsen kommer att fullföljas och dessa tidigare arbetslösa personer blir friställda också från sina beredskapsarbeten, kommer då arbetsmarknadsmyndigheterna att genom annan satsning i form av skyddad sysselsättning e.d. skapa sysselsättningstillfällen för dessa, tyvärr rätt stora grupper? Till dess en bättre lösning kan redovisas måste man enligt min mening behålla beredskapsysselsättningen för svarplacerad arbetskraft och för lokalt bundna grupper.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det är en erfarenhet vi har gjort i många sammanhang att man, när trycket lättar i den samhällsekonomiska situationen, får vara med om att i det ena ögonblicket ta ställning till begränsande åtgärder på en sektor för att ögonblicket därefter diskutera stimulerande åtgärder på en annan. Svårigheterna när en sådan förändring inträffar är att det inte är möjligt att ge ett exakt svar, som kan trösta varje enskild människa. Man kan inte garantera var och en som är verksam i beredskapsarbete att det omedelbart står något annat arbete till förfogande.

Enligt min mening har emellertid herr Eriksson i Arvika ett alldeles för statiskt sätt att se på samhället. Det är nämligen uppenbart att det finns människor i Värmland som, när den ekonomiska temperaturen förändras, får möjlighet att söka sig över till attraktiva anställningar då de efterfrågas på annat håll. Na-

Svar på fråga ang. åtgärder för att förhindra att lasarett nedlägges på grund av läkarbrist

turligtvis återverkar detta också på möjligheterna för de övriga att vinna anställning. Det är inte bara fråga om att vederbörande själv så att säga passar in i mönstret.

Jag vill gärna nämna att jag har inhämtat den direkta uppgiften beträffande sysselsättningen i beredskapsarbeten för handikappade i Värmland att denna även under maj och juni kommer att ligga högre än under fjolåret. Det betyder således, herr Eriksson, att denna verksamhet inte kommer att upphöra.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det senaste beskedet; jag tror att hans bedömning är riktig.

Jag har fått fram en utredning om hur stor grupp av de omkring 1 600 personer i Värmland, vilka är placerade i beredskapsarbeten, som tillhör de s. k. svårplacerade; det är ungefär två tredjedelar. Detta vittnar om att mitt påstående är riktigt, att många kommer att få det mycket besvärligt med sin sysselsättning, om arbetsmarknadsstyrelsens signaler skulle fullföljas. Jag har emellertid tolkat svaret så, att det kommer att göras en svag nedtrappning och att verksamheten eventuellt inte kommer att avbrytas i sin helhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. åtgärder för att förhindra att lasarett nedlägges på grund av läkarbrist

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat om jag vill uttala mig om tänkbara åtgärder i syfte att förhindra av läkar-

brist framkallad nedläggning av lasarett.

Principbeslut om att omorganisera verksamheten vid s. k. odelade lasarett har fattats av flera landsting. Det har skett framför allt av två skäl.

Det ena skälet är att en god akut-sjukvård har ansetts fordra lasarett med specialavdelningar, laboratorier och andra serviceanordningar. För att klara en kvalificerad vård med dygnet-runt-funktion har det ansetts att det behövs sjukhus med ett så stort befolkningsunderlag som normallasarett har.

Det andra skälet är att det har visat sig allt svårare att rekrytera läkare för varaktig tjänstgöring vid odelade lasarett. Enligt socialstyrelsens bedömning beror detta mindre på knapphet i fråga om läkartillgång än på att denna sjukvårdsform inte anses motsvara moderna medicinska krav och att läkarna därför är mindre benägna att för längre tid tjänstgöra på sådana sjukhus.

Jag är medveten om att sådana strukturförändringar som det här gäller kan välla oro hos befolkningen i ett övergångsskede. Man bör kunna räkna med att landstingen tar hänsyn till de lokala förhållandena när det gäller att bestämma lämplig form och lämplig tidpunkt för att verkställa en omorganisation av ett odelat lasarett. Det finns exempel på hur man i sådana sammanhang i stället har omorganiserat en utvidgad specialiserad öppen läkarvård kombinerad med vårdplatser för observationsfall och långtidsvård.

Landstingets bedömning av frågan hur länge sjukvården på en viss ort kan och bör bedrivas i form av ett odelat lasarett beror naturligtvis i hög grad på möjligheterna att få läkararbetskraft till ett sådant lasarett. Statens befogenheter härvidlag är mycket begränsade enligt gällande sjukvårdslagstiftning. Socialstyrelsen, som har tagit upp frågan i sitt betänkande om läkar-

Svar på frågor ang. statens järnvägars biljettpriser, m. m.

nas vidareutbildning, har förklarat sig beredd att föreslå särskilda åtgärder som övergångsvis kan underlätta rekryteringen av läkare till dessa sjukvårdsenheter. Jag räknar med att socialstyrelsen uppmärksammat följer situationen vid dessa lasarett och att styrelsen så långt möjligt medverkar till att hithörande frågor kan lösas på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill tillfoga att ökningen av läkarantalet i vårt land kommer att bli ännu mera markant under de närmaste åren till följd av den ökade läkarutbildningen. För att redan dessförinnan få en ytterligare ökning av läkartillgången har regeringen genom överenskommelser med vissa andra länder medverkat till intagning av utländska läkare. När det gäller det odelade lasarettet i Haparanda, som torde ha föranlett frågan, har jag inhämtat att läkarfrågan är löst för den närmaste tiden. Skulle frågan åter aktualiseras är nämnden för utländska läkare beredd att pröva möjligheterna att där placera någon kvalificerad utländsk läkare med erforderliga kunskaper i svenska språket.

Vidare anförde:

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga. Detta är så positivt sett mot den situation i Haparanda vilken — som statsrådet just förmodar — var anledningen till min fråga att jag inte ser något skäl att orda så mycket mer om saken. Jag vill bara säga att jag tyder svaret så att den starka opinion i Tornedalen, som uppstått mot lasaretsnedläggningen, kan räkna med stöd för sitt krav på en allsidig utredning om ett samnordiskt lasarett i Haparanda eller Torneå, alternativt ett mindre, delat lasarett i Haparanda. Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Fru Marklund har inte frågat om ett eventuellt sjukvårdssamarbete i Tornedalen, utan ställt en mera direkt fråga som rör de odelade lasarett. Jag ämnar alltså inte ta upp den förstnämnda frågan. Så mycket kan jag emellertid säga att frågan om ett eventuellt sjukvårdssamarbete i Tornedalen kommer att diskuteras vid Nordiska rådets sammanträde om någon vecka.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på frågor ang. statens järnvägars biljettpriser, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har frågat mig om invånarna i en region kan påräkna bättre järnvägsförbindelser och nedsatta biljettpriser för järnvägsresor om de anskaffar ett flygfält i regionens närhet.

Herr Åkerlind har frågat mig om SJ:s senaste satsning på sänkta biljettpriser på vissa färdsträckor innebär inledningen till en allmän sänkning av biljettpriserna.

Svaret på frågorna är nej.

Det nyligen sänkta priset för tågresor från Västerås, Köping, Enköping och Eskilstuna till Stockholm i vissa tåg är ett experiment, lokalt och tidsmässigt begränsat. Prissänkningarna har samband med den ökande konkurrensen mellan järnväg och buss om vissa grupper av resenärer och syftar till att pröva effekten på resandefrekvensen av en sådan prissänkning.

Vidare anförde:

Svar på frågor ang. statens järnvägars biljettpriser, m. m.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Svaret på min fråga är ganska negativt, men jag ber ändå att få tacka för det, eftersom det ju är värdefullt att veta vad man har att rätta sig efter.

Sedan min fråga framställdes här i riksdagen har jag och några andra personer på uppdrag av drätselkammaren i Sala uppvaktat järnvägsstyrelsen i samma ärende. Vi blev mycket trevligt mottagna och dessutom utlovades att vissa förbättringar skulle vidtagas. Man lovade oss att vi skulle få möjlighet att tidigare komma till Stockholm genom att snälltåget Dalpilen skulle tidigare läggas. Vi var belåtna med detta besked. Man lovade dessutom att platsbiljetterna på detta tåg skulle slopas.

Vi hoppas nu att SJ håller sina givna löften. Vi har inte tidigare haft anledning att tvivla på detta och gör det inte heller nu. Jag vill emellertid säga att det finns ett flygfält i anslutning till Sala och att det torde vara möjligt att där sätta in ett flygplan för persontransport. Det flygplan från Eskilstuna som nu skall sättas in för trafiken till Stockholm borde också kunna göra den lilla omvägen till Sala för att hämta upp resenärer från denna bygd. Om SJ emellertid nu står för sina löften och dessutom inte heller höjer biljettpriserna, torde denna lösning inte någonsin behöva bli aktuell, och vi hoppas att så inte heller blir fallet.

Jag vill i detta sammanhang också fråga om det inte vore möjligt att låta en konduktör och en stationsskrivare biträda vid utarbetandet av kommunikationstabellerna. Dessa är så som de nu är utformade för många av oss vanliga människor nära nog obegripliga. Detta gäller särskilt de teckenförklaringar som är knutna till varje tabell. Innebörden av exempelvis den förkortning, som förklaras med definitionen »kryss» utom »kryss» före »kors» är knappast begriplig för de resande. Jag ber att med statsrådets medgivande få

sända denna hälsning till järnvägsstyrelsen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Denna var ju föranledd av de av SJ beslutade stora prissänkningarna på vissa tågresor från Eskilstuna, Köping och Västerås till Stockholm. Anledningen till prissänkningarna anges vara att man fått ökad konkurrens från privatbilismen och busstrafiken. Detta är ett exempel på nyttan för konsumenterna av konkurrens mellan olika företag. Det är inte otroligt att SJ skulle öka sin marknadsandel genom en allmän sänkning av biljettpriserna, men jag är främst intresserad av hur det går på andra järnvägssträckor, där SJ har tåg med outnyttjad kapacitet. Kommer man även där att få del av detta erbjudande, om det nu slår väl ut? Om man hade gjort liknande försök på andra sträckor, där järnvägstrafiken nu är nedlagd, skulle denna kanske ha upprätthållits där.

Att försök av denna typ inte tidigare gjorts kan väl inte bero på att SJ med egna bussar konkurrerat med järnvägstrafiken på flera nu nedlagda sträckor. Om den påbörjade försöksverksamheten slår väl ut men ändå inte utvidgas till att omfatta även andra trafiksvaga linjer, skulle detta innebära en oerhört stor orättvisa mot de människor som är bosatta längs dessa linjer. Om de berövas denna chans blir järnvägen kanske i stället nedlagd.

Ett av skälen till de beslutade försöken anges av SJ vara att SJ har en ringa marknadsandel på sträckor inom 100—150 km från Stockholm. Det hade varit bra om SJ tidigare kommit underfund härmed och prövat en sänkning av biljettpriserna i stället för nedläggningar. Då hade vi kanske fått behålla järnvägarna i Roslagen, och tågen hade måhända allttjämt stannat vid järnvägsstationerna mellan exempelvis Uppsala

och Sala. Kanske hade vi då också slupit diskussionen om nedläggning av Uttrans järnvägsstation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är inte min avsikt att inom ramen för dessa två enkla frågor vidga diskussionen till en allmän principdebatt om trafikpolitiken. En sådan debatt får vi tillfälle att föra här i kammaren senare i vår, och jag tycker att vi skall spara våra argument till dess och möjliggöra för kammarens övriga ledamöter att också få delta i den debatten. Jag är övertygad om att många är intresserade av det. Nu skall jag bara göra ett par bemärkningar med anledning av de två inlägg som här gjorts.

Herr Vigelsbo ställde den något finurliga frågan: Om man anlägger ett flygfält, kan man då räkna med sänkta biljettpreiser på järnvägen? På den frågan svarade jag nej. Jag är övertygad om att herr Vigelsbo förstått att han skulle få det svaret, och jag tror inte att han nu riskerar att blanda ihop mitt nej på den frågan med det resultat som drätselkammaren i Sala möjligen kan nå vid överläggningar om tider och priser med SJ.

Sedan vill jag säga till herr Åkerlind, att jag tycker att de experiment som SJ dragit i gång är riktiga, i varje fall från min utgångspunkt. De ligger i linje med trafikpolitiken. När vi beslöt om trafikpolitiken var vi överens om att ge SJ ökade möjligheter och vidgade förutsättningar att konkurrera om marknadsandelarna på godssidan. Först sedan vi hade beslutat om den nya trafikpolitiken fick sålunda SJ sådana möjligheter. Om man drar i gång experiment som slår väl ut, så är det väl naturligt att man vidtar motsvarande åtgärder vid likartade förhållanden i andra sammanhang. Det är ju därför man bedriver försöksverksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. radions s. k. missionärssändningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Nelander har frågat om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning av att Sveriges Radio beslutat slopa de hittills varje vecka utgående s. k. missionärssändningarna till missionärer på svenska missionsfält.

Sveriges Radio erhåller medel för sina utlandssändningar dels över statsbudgeten, dels genom anslag från Kollegiet för Sverige-information i utlandet. För användningen av dessa medel ansvarar radioledningen i enlighet med bestämmelserna i avtalet mellan Sveriges Radio och staten. Enligt avtalet skall bolaget bl. a. producera särskilda program för utsändning till utlandet i syfte att skapa möjlighet för utländsk publik och särskilt för utlandssvenskar att genom rundradio erhålla information om och upprätthålla kontakt med Sverige. Beslut om att inskränka någon del av dessa sändningar kan inte sägas strida mot avtalet. Som framgått av det redan sagda är det inte min uppgift att ta ställning till den närmare dispositionen av Sveriges Radios medel för utlandssändningar.

Vidare anförde:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Palme för svaret på min fråga.

Som statsrådet erinrade om i sitt svar sorterar radions s. k. missionärssändningar under utlandsprogrammen i Sveriges Radio. Kostnaderna härför bestriks inte av licensmedel utan av anslag från utbildningsdepartementets huvudtitel.

Sveriges Radio har för denna avdelning äskat 6 930 000 kronor, en ökning

Svar på fråga ang. radions s. k. missionärssändningar

på 570 000 kronor för en sändningstid av 8 300 timmar. Departementschefen menar, att för dessa utlandssändningar bör verksamheten bedrivas inom en oförändrad medelsram. Ingen kompen-sation har, med andra ord, erhållits för de automatiska kostnadsökningarna, som under senare år har uppgått till 6 å 7 procent årligen, varav den största kostnaden kommer på lönerna.

Dagens situation har föranlett Sveriges Radios utlandsavdelning att beskära vissa utländska programsändningar — bl. a. till FN-soldater på Cypern en gång i veckan, det till Afrika riktade »Sweden Calling Africa»-programmet och de av mig nu aktualiserade missionärspro-grammen. Dessa har sänts en kvart var-je söndagskväll och pågått under cirka 20 år. Enbart sedan 1958 har redaktör Alvar Jansson svarat för bortåt 600 så-dana program, vilka enligt de rapporter från missionärshåll som nått mig varit synnerligen omtyckta. Jag skulle vilja säga att de är lika efterlängtade för våra missionärer som sjömansprogrammen är för våra svenska sjömän. Och ute på fäl-tet finns ju ungefär 1 700 svenska mis-sionärer. Räknar vi dessutom in deras familjer blir det en icke föraktlig lyss-narskara.

Programmen har förmedlat nyheter från hemlandet och utgjort en mycket god kontakt för dessa arbetare som off-rat sig — jag vill gärna uttrycka saken så — för missionsarbetet och även till dels för u-landshjälpen. Under kristider har också samfunds- och missionsled-ningar haft möjlighet att på denna väg förmedla råd och anvisningar.

Om jag förstått saken rätt är program-men inte särskilt dyrbara. Riksdagens upplysningstjänst har fått fram en siffra på 400 å 500 kronor per program, d. v. s. per år cirka 25 000 kronor.

I denna på effektiv och god u-lands-hjälp så inriktade tid, då svensk mission vunnit ett så stort och allmänt erkän-nande såväl i hemlandet som där ute på missionsfälten och då en växande del av

de svenska bilaterala insatserna lämnas åt missionsorganisationerna att besörja, rimmar en sådan indragning som skett i fråga om missionärsprogrammen då-ligt med den allmänna utvecklingen på området. Frågan är om inte utlandsav-delningen skulle kunna fortsätta att sän-da dessa program. Jag hoppas att stats-rådet och utlandsavdelningen skall fin-na någon väg att göra detta.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag noterar med tack-samhet att herr Nelander inte uttalade några speciella uppmaningar till mig att agera, utan mera utgick från att jag är en resonansbotten för de maningar som herr Nelander från denna talarstol rik-tade till Sveriges Radios utlandsavdel-ning. Men det fanns kanske en liten mot-sägelse i vad herr Nelander sade.

Å ena sidan hävdade herr Nelander att man är så hårt klämd ekonomiskt. Detta anslag till Sveriges Radios ut-landsavdelning har emellertid på de se-naste fem åren ökat från 4,2 miljoner kronor till 6,3 å 6,4 miljoner kronor. Det är en ganska beaktansvärd ökning under tidsperioden. Därtill kommer — vilket kanske förklarar att programmen sänds nu — att utlandsavdelningen er-håller flera hundra tusen kronor via Kollegiet för Sverige-information i ut-landet som en påplussning på sina an-slag.

Å andra sidan sade herr Nelander att dessa program just inte kostar någon-ting — endast cirka 25 000 kronor om året. Programmen upptar en sändnings-tid på sammanlagt en halv timme i vec-kan — d. v. s. det kan inte vara några stora ekonomiska frågor det handlar om, utan det är en allmän prioritering. Och som jag sade till herr Nelander vill vi inte lägga oss i de prioriteringar av be-gränsad omfattning som Sveriges Radio gör i sitt programutbud till utlandet. Det skulle — och det framgick av herr Nelanders inlägg att han helt inser detta

Svar på frågor ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen

— vara föga i överensstämmelse med avtalet mellan staten och Sveriges Radio.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Det var inte bara formellt jag ställde denna fråga till statsrådet Palme. Det gäller dock ett anslag från utbildningsdepartementet. Jag framhöll att det i år rör sig om ett oförändrat anslag, som inte ger någon ersättning för de automatiska kostnadsökningar som inträder också på denna avdelning. Å andra sidan medger jag gärna att det är små utgifter för dessa program, men — som jag sade — en hel del andra utlandsprogram faller inom samma ram.

Vad jag särskilt pekat på är missionärssändningarna. Jag hoppades att statsrådet Palme skulle vara med om en förändring härvidlag i det att anslaget skulle kunna förhöjas. Jag vet att det har inlämnats motioner i denna riktning till årets riksdag, och vi får väl se vad utskott och kammare säger. Jag anhaller emellertid att statsrådet Palme tar denna fråga under övervägande, så att dessa kostnadsökningar för ett annat år blir kompenserade och vädjar till utlandsavdelningen på Sveriges Radio att så snart som möjligt återuppta dessa program.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! I anledning av herr Nelanders senaste inlägg vill jag göra två påpekanden. För det första är anslaget inte så oförändrat som det ser ut i budgeten, eftersom utlandsavdelningen får ett tillskott på ett par hundra tusen kronor från Kollegiet för Sverige-information. För det andra inser jag nu att vad herr Nelander ville var att jag här från talarstolen skulle lämna ett icke alldeles tyst bifall till motioner angående anslagsförhöjningar under åttonde huvudtiteln i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till årets riksdag. Jag har lagt fram mitt

förslag och det prövas av utskott. Nu får vi se vad riksdagen tycker. Att jag här skulle kräva anslagsförhöjningar på min egen huvudtitel, som jag lade fram för en månad sedan är, ärligt talat herr Nelander, litet väl mycket begärt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på frågor ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Häll har frågat om jag planerar några omedelbara åtgärder för att utveckla och fördjupa företagsdemokratin i de statsägda företagen, och fru Marklund har frågat mig om jag anser att direktiven till den nyligen tillsatta delegationen för försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i statliga bolag är i behov av komplettering rörande arbetsledarnas ställning inom ett system för en väl fungerande företagsdemokrati.

Som svar på herr Hälls fråga vill jag hänvisa till den av mig i december tillkallade delegationen som nämns i fru Marklunds fråga. Delegationen har redan hållit tre sammanträden och är nu i fullt arbete med att planera den kommande försöksverksamheten. Bristen på konkret erfarenhetsmaterial på detta område är för närvarande det främsta hindret för en fördjupad företagsdemokrati. Ett igångsättande av en försöksverksamhet är därför en nödvändig och omedelbar åtgärd.

Mitt svar på fru Marklunds fråga är nej. I direktiven har inte funnits anledning att precisera vare sig arbetsledarnas, tjänstemännens eller arbetarnas ställning i ett mer företagsdemokratiskt system. Dessa problem kan man inte ut-

Svar på frågor ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen

tala sig generellt om i dag. De kommer att bli beroende av vilka former för ett fördjupat samarbete man väljer. Som bekant har delegationen fria händer vid valet av olika tänkbara former.

Vidare anförde:

Herr HÅLL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. När jag ställde denna fråga sammankopplades den i mycket stor omfattning med de omdebatterade teser som förekommer inom LKAB. Jag vill genast förklara att dessa inte alls var mitt motiv. Motivet var helt enkelt att jag har konstaterat att — som statsrådet nämner i sitt svar — denna delegation arbetar, såvitt jag förstår, i en snabb takt. Ändock har jag ambitionen att man skall kunna förverkliga en levande företagsdemokrati i de statsägda företagen i måhända ännu snabbare takt. Det var egentligen anledningen till min fråga.

Jag vill så nämna ett par ord om teserna. Eftersom jag ställde frågan om företagsdemokrati, vill jag för min del säga att, sedan jag läst teserna och de till dem fogade kommentarerna, förefaller det mig som om de inte skulle ha mycket med företagsdemokrati att göra och kanske inte med demokrati över huvud taget.

Detta kanske fordrar en förklaring. Eftersom jag funnit att den röda tråden i dessa teser å ena sidan är ett chefsansvar och ett ordergivande samt å andra sidan lydande av order såsom det helt väsentliga, har jag dragit de av mig här deklarerade slutsatserna.

Min fråga gällde alltså företagsdemokrati inom de statsägda företagen. Om man nu ser på de nuvarande förutsättningarna att utveckla och fördjupa denna företagsdemokrati, kan man först konstatera att vi har ett företagsnämndsavtal, som ger oss rätt stora förutsättningar. I den mån man kan tolka företagsnämndsavtalet positivt, vilket jag

tycker vore möjligt och riktigt att göra i de statsägda företagen, lämnar detta ett stort utrymme för en mera meningsfylld verksamhet redan nu. Detta är anledningen till att jag tycker att dessa frågor drivs litet för långsamt fram. Dessutom är det för mig angeläget att framhålla min förvåning över att man här talat om bristen på erfarenhet. Möjligen har man inte tillräckligt noggrant följt upp den verksamhet som förevarit i företagsnämnderna.

Det är därför angeläget att man får i gång denna verksamhet, och jag vill i sammanhanget ställa en följdfråga till statsrådet Wickman: Kommer LKAB att omfattas av den planerade försöksverksamheten?

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Även jag ber att få tacka statsrådet Wickman för svaret på min fråga. Direktiven för utredningen om företagsdemokrati inom de statliga företagen är — som också framgår av statsrådets svar — allmänna, och det kan tyckas att de skulle ge utrymme för den som vill något på detta område att också kunna uppnå någonting.

Att jag ändå har frågat statsrådet, om han anser att kompletteringar är nödvändiga sammanhänger för min del just med att arbetsledarnas ställning inom ett företagsdemokratiskt system ställs i rampljuset i och med offentliggörandet av LKAB:s s. k. 31 teser.

Statsrådet besvarar min fråga med nej, vilket jag finner anmärkningsvärt med tanke på vad som har framkommit vid diskussionerna av dessa teser. Syftet med företagsdemokrati säges vara att vidga löntagarnas inflytande på alla plan, även då det gäller arbetsförhållanden, investeringsbeslut, ekonomisk planering o. s. v. Hur man emellertid skall få detta syfte att stämma överens med de otidsenliga och antidemokratiska regler som teserna enligt min uppfattning utgör är det åtskilliga LKAB-anställda som frågar sig.

Svar på frågor ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen

I likhet med herr Häll har jag svårt att se hur dessa saker skall kunna rimma med varandra, och jag vill i detta sammanhang fråga om statsrådet Wickman anser dessa teser förenliga med vad man lägger in i begreppet företagsdemokrati.

De 31 teserna har mött en stark reaktion. Man har då inte bara reagerat mot den auktoritära andan i teserna utan också mot de metoder som tillämpats när teserna har diskuterats. Det är kontorsanställda, sådana som styr eller leder arbetsprocesser eller andra människor, som haft tillgång till materialet, medan arbetare i arbetsledande ställning inte har beretts tillfälle att ta del av innehållet, enligt uppgift med motiveringen att ledningen då måste komma med mycket omfattande förklaringar. Denna motivering liksom teserna över huvud taget uttrycker en mentalitet som jag inte trodde hörde hemma i vårt århundrade, allra minst i ett statligt företag.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Innan jag kommer in på de 31 teserna, som väl ändå tenderar att bli huvudinnehållet i vår debatt, vill jag säga till herr Häll att vi naturligtvis är fullt överens om betydelsen av att utnyttja också de möjligheter som redan i dag finns inom ramen för företagsnämndsavtalet att vidareutveckla företagsdemokratin i våra egna företag.

När jag sade att bristen på erfarenhetsmaterial har varit ett hinder för att gå vidare, menade jag att gå vidare än det nu gällande företagsnämndsavtalet. Det var ju anledningen till att vi tillsatte den här delegationen för några månader sedan, och det arbetsprogram som den har är — det tror jag att man kan säga — ett så pass snabbt och ambitiöst program som det är möjligt att genomföra.

Kommer LKAB att innefattas i delegationens försöksverksamhet? Det är en

fråga som jag inte kan svara på. Det är delegationens sak att tillsammans med LKAB:s anställda och ledning bedöma den saken. LKAB bedriver — jag kommer tillbaka till det strax — rätt betydande egen företagsnämndsverksamhet och även annan samrådsverksamhet. Otvivelaktigt kommer delegationen att analysera och värdera de erfarenheter som har gjorts inom LKAB. Huruvida LKAB kommer att bli utvalt som ett av de företag där företagsdemokratiska delegationen skall bedriva en speciell experimentverksamhet ankommer som sagt på delegationen att avgöra och inte på mig. Direktiven för den här delegationen är så omfattande och ger delegationen så pass fria händer att det inte finns anledning att ge några tilläggsdirektiv. Det är självklart att arbetsledarnas ställning också omfattas av delegationens arbete, redan så som direktiven är skrivna. På den punkten behöver fru Marklund inte känna någon oro.

De här teserna kan man naturligtvis läsa på många olika sätt. Jag vill gärna säga att jag — framför allt när jag läste dem återgivna i pressen — reagerade på samma sätt som andra. Jag slogs av den auktoritära tendens som fanns i många formuleringar. Läser man teserna mera noggrant, finner man att de medvetet formulerats tillspetsade för att stimulera till diskussion. Lösryckta kan de därför ge ett intryck som inte stämmer med det intryck man får vid en mera fullständig genomgång av det utbildningsmaterial som det här är fråga om.

Man märker, när man läser boken, att den kritik som allmänheten och pressen har utövat på den här punkten också har framförts i de studiegrupper som arbetat inom LKAB. Där har man nämligen just sagt att formuleringarna skapar intrycket att företaget skulle ställa upp krav på kadaverdisciplin, vilket alltså inte har varit avsikten. Man kan hitta avsnitt som ger en något annan belysning av dessa tesers innebörd. Jag kan välja ett uttalande som finns i bo-

Svar på frågor ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen

ken, en definition på vad man bör mena vara ett riktigt företagsnämndsbeslut. Det sägs att ett sådant beslut skall vara följden av ett kvalitativt högtstående meningsutbyte. Det får inte vara en jaller nej-reaktion från chefen som resultat av att en fråga har ställts. Det talar också om den betydelse det har med information och åsiktsutbyte i förhållandet mellan chefer och anställda, såväl i det dagliga samarbetet mellan över- och underordnade som i särskilda här- för avsedda organ.

Jag har nämnt detta inte för att själva ställning till teserna utan bara för att visa att man kan få rätt olika intryck av dessa teser beroende på hur man läser dem. Men vad jag framför allt skulle vilja säga, för att bilden skall bli riktig både för kammarens ledamöter och för den allmänhet som tar del av debatten om de 31 teserna, är att det faktiskt är något av ödets ironi att just LKAB på detta sätt kommit i skottgluggen när det gäller företagsdemokratin.

Jag tror man kan påstå att LKAB hör till de svenska företag som faktiskt gjort mest när det gällt att engagera de anställda i frågor som rör företaget. Jag skall nämna några exempel. Man drev för några år sedan en kurs i företaget som hette Malmen och vi. Den behandlade just frågor som påverkar företagets verksamhet. Inte mindre än 1 600 anställda deltog i den verksamheten. Det har drivits en studieverksamhet som kallats för Samtal om förändringar. Man har gjort det just i syfte att fånga upp de anställdas synpunkter på de förändringar som äger rum inom företaget, för att därigenom få underlag för riktigare åtgärder. Sedan i höstas bedrivs omfattande studier rörande samråd i själva beslutsprocessen i företaget.

Jag tror också att företagsnämnds- verksamheten i LKAB är livligare och mer utbyggd än inom de flesta företag. Vid varje förvaltning finns dessutom, vid sidan om företagsnämnden, 15—20 samrådsgrupper. Nyligen har man ock-

så genomfört en omstrukturering av företagsnämndsverksamheten för att ytterligare förbättra den, både i Malmberget och i Kiruna. Jag kan vidare nämna att vid planeringen av den nya verkstaden i Kiruna bereds de anställda tillfälle till samråd om utformningen.

Jag har pekat på detta för att i någon mån skapa en annan bild av LKAB än den som i dagarna presenteras av våra massmedia.

I den översikt som 1966 gjordes av utvecklingsrådet — som bekant LO:s, TCO:s och SAF:s organ för samarbetsfrågor — och som hade beteckningen Företagsanpassat samarbete görs en rätt utförlig genomgång av aktiviteterna inom LKAB på detta område. Där framhålls LKAB som exempel på samarbetsformer till vägledning för andra företag.

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Anledningen till att jag ställde frågan, om LKAB skulle komma med i denna försöksverksamhet var att, därest så inte blir fallet, det enligt min uppfattning finns anledning att satsa hårdare på den nuvarande verksamheten. Inom LKAB har vi, som statsrådet här också har relaterat, en utomordentligt fin organisatorisk apparat som även arbetar jämförelsevis bra. Principen är emellertid — något som ofta har diskuterats i samrådsorganen — att man inte skall ha en stor kostnads- och personalkrävande organisation i gång utan att verkligen få ut något väsentligt av den. Det finns för övrigt exempel på att man i den nuvarande samrådsverksamheten från de anställdas sida har tagit initiativ och har tagit sig an frågor som varit besvärliga och minst av allt populära, vilket vittnar om att man har en hög ambitionsnivå.

Jag tror att man ständigt måste stimulera; man måste ha en ambitiös målsättning. Jag är rädd för att det under den långa försöksperiod — om jag får

kalla företagsnämndsverksamheten så — alltför sällan talas om den målsättning och den mening som denna verksamhet skall ha.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Det är ganska länge sedan diskussionerna om industriell demokrati påbörjades — vi avser väl samma sak när vi i dag talar om företagsdemokrati — men trots att man så länge har debatterat dessa frågor har vi alltså inte kommit längre än att man vid statliga företag, som enligt mitt sätt att se borde vara mönster, ännu i dag bara planerar en försöksverksamhet.

Herr talman! I detta läge lanserar alltså chefen för ett av de största statliga företagen teser, vari det bl. a. uttalas att de underordnade skall inta samma ståndpunkt som den överordnade. Detta framgår väl ändå tydligt, hur man än läser dessa teser. Statsrådet säger att tetserna är medvetet tillspetsade för att stimulera till debatt, och det är naturligtvis bra. Att jag nu har ställt en fråga om eventuell komplettering av direktiven för utredningen på detta område betyder inte att jag ser detta som huvudproblemet. Om man vid utredningens arbete med planerna för en försöksverksamhet inte tar klar ställning i den fråga som har aktualiserats genom LKAB:s teser, tror jag emellertid att resultatet av försöksverksamheten inte blir särskilt goda.

Jag vill inte alls utmåla någon onödigt mörk bild av förhållandena vid just LKAB, men LKAB borde ändå i sin egenskap av statligt företag ha haft alla möjligheter att inför allmänheten skapa en helt annan bild av sina förhållanden än vad som i dag blivit fallet efter Sara Lidmans bok Gruva och därefter följande artiklar liksom efter publiceringen av de beryktade tetserna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. domänverkets jaktarrenden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat om jag uppmärksammat domänverkets kraftiga höjningar av jaktarrendena och om jag överväger att vidta åtgärder för att förhindra detta.

Enligt beslut av 1968 års riksdag skall domänverket följa företagsekonomiska principer vid förvaltningen av statens egendom. De av herr Wikner berörda höjningarna av avgifterna för jakt på statens mark motiveras av behovet av en anpassning till ersättningarna för jakt på enskild mark. Domänverkets åtgärd ligger enligt min mening helt inom ramen för riksdagens beslut. Härav följer att jag ej anser mig böra ta något initiativ i denna fråga.

Vidare anförde:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Statsrådet sade där följande: »De av herr Wikner berörda höjningarna av avgifterna för jakt på statens mark motiveras av behovet av en anpassning till ersättningarna för jakt på enskild mark.» Är det verkligen så att domänverket anpassar sina jaktarrenden efter de höjningar som företagits av de enskilda? Personligen tycker jag detta är felaktigt.

Jag förstår att statsrådet inte direkt kan inverka på frågan om jaktarrendena för domänverkets marker, eftersom riksdagen uppdragit åt domänverket att såsom affärsdrivande verk sköta de angelägenheter som anförtrotts verket. Det var inte heller avsikten med min fråga. Jag ville göra statsrådet uppmärk-

Svar på fråga ang. omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten

sam på de chockartade höjningar av älgjaktarrendena, som genomförts, med ända upp till 100 procent och ännu mera då det gäller småviltjakten. Jägarna ute i bygderna har reagerat mycket skarpt mot detta, och jag ville med min fråga för framtiden söka förhindra sådana chockhöjningar. Herr Bengtsson har kanske såsom jordbruksminister möjlighet att tillodose detta önskemål. Om så inte förhåller sig, får väl riksdagen ta upp denna fråga.

Jag hoppas innerligt att en ändring kommer till stånd. Om dessa höjningar fortsätter, torde arbetarna inom domänverket och övriga arbetare i fortsättningen ej ha råd att jaga på domänverkets marker. Det blir då de som har en tjock plånbok som kommer att lägga beslag på jakten inom dessa jaktmarker. Det är väl ändå inte på detta sätt som staten vill ha det — eller hur, herr jordbruksminister? Jag finner de gjorda höjningarna olyckliga. Det har meddelats mig att höjningar av småviltjaktarrendet med ända upp till 400 procent förekommit.

Jag finner det även anmärkningsvärt att höjningarna av jaktarrendena genomförts mitt under en pågående utredning, som tillsatts av riksdagen och som har till uppgift att undersöka möjligheterna att låta jägare utan mark eller med endast små jaktmarker få rätt att till hyggliga priser arrendera jaktmarker. Detta rimmar illa med utredningens arbete.

Vi får också komma ihåg att dessa höjningar kanske kommer att öka risken för tjuvjakt.

Jag hoppas att denna fråga följs upp och att en ändring kommer till stånd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Wikner har här ställt en enkel fråga, och därför skall jag inte nu ta upp någon längre diskussion. Som gammal riksdagsman har herr

Wikner klart för sig att ett statsråd inte säger till ett affärsdrivande verk att de och de avgifterna skall verket fastställa. Vi skall komma ihåg att riksdagen så sent som förra året anmodade domänverket att se till att man i hela sin verksamhet tillämpade strikt affärsrättsliga principer. Det gjordes då inte något undantag för jakten på domänverkets marker.

Herr Wikner är skicklig skytt och skjuter skarpt på domänverket, men jag tycker inte det är rätt att göra det, eftersom verket bara fullföljer vad riksdagen anmodat verket att utföra.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag skjuter inte skarpt utan har här använt mycket måttliga medel.

Det är ju ändå vi riksdagsmän ute i bygderna som får ta stötarna när ärenden av detta slag dyker upp, och därför ställer vi sådana här frågor till instanser från vilka vi kan hoppas på ett besked.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Glimnér har frågat mig, när jag avser att lägga fram förslag angående omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten.

Min avsikt är att proposition i ämnet skall föreläggas årets riksdag.

Vidare anförde

Herr GLIMNER (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det svar som lämnats på min fråga. Jag noterar med tillfredsställelse och tackar alldeles särskilt för att frågan kommer att föreläggas årets riksdag.

Min fråga framställdes med anledning av vad som skrivits i årets statsverksproposition, nämligen att i anslutning till förslag av veterinärväsendeutredningen om ett särskilt bolag för veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet det har upptagits överläggningar med företrädare för jordbruksnäringen och att förslag senare kommer att framläggas. Ute i länen är man intresserad av både hur denna fråga organisatoriskt kommer att lösas och när beslut kommer att fattas. Som exempel på det lokala intresset vill jag anföra att frågan har varit föremål för överläggning i planeringsrådet i Östergötlands län ganska nyligen.

Vidare vill jag som exempel ange situationen i detta mitt hemlän. För närvarande bedrivs den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten i lokaler inrymda i hushållningssällskapets fastighet, vilken är försäld. Hushållningssällskapet kommer att avträda fastigheten om knappt ett år och flytta in med sin verksamhet i nya lokaler, som är under uppförande. Men i dessa nya lokaler är det inte beräknat några lokaliteter för den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten. Det är därför synnerligen värdefullt att beslut i denna fråga kan fattas snabbt.

Herr talman! Jag vill uttrycka den förhoppningen att när denna fråga löses — vilket jag förmodar kommer att ske efter de intentioner som har anförts av veterinärväsendeutredningen — de orter som jag här har nämnt, där akuta svårigheter råder, skall komma i förtur.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. laxfisket i gränsälven mellan Sverige och Finland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat jordbruksministern när förslag till en ny konvention mellan Sverige och Finland angående laxfisket i gränsälvarna kommer att föreläggas riksdagen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Finsk-svenska gränsälvskommittén har nyligen avlämnat ett förslag till gränsälvsöverenskommelse mellan de båda länderna. Förslaget inrymmer bestämmelser om bl. a. fisket i gränsälvarna. Först sedan förslaget har remissbehandlats kan ställning tas till frågan om och när överenskommelsen skall ingås och därefter föreläggas riksdagen.

Vidare anförde:

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

I slutet av förra månaden uppsade länsstyrelsen i Norrbottens län, enligt uppgift på anmodan av domänstyrelsen, arrendeavtalen för laxfisket i gränsälven. Som motiv har åberopats att — vilket justitieministern nämnde i svaret — en ny konvention mellan Sverige och Finland rörande laxfisket i gränsälven snart är att vänta. Laxfisket där har reglerats genom 1927 års konvention, som inneburit att fisket brukats samfällt mellan Sverige och Finland. För den enskilde markägaren-hemmansägaren har fiskerätten reglerats genom arrendeavtal. Genom att uppsägning av fiskearrendena nu ägt rum har det skapats en viss oro hos många av fiskearrendatorerna. Det hade varit mer lugnande för dem om justitieministern i sitt svar kunnat ange

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

en viss tidpunkt, t. ex. om förslag kommer att läggas fram under innevarande års vår- eller höstriksdag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Så pass mycket kan jag precisera mitt svar som att det under alla förhållanden är omöjligt att få fram ett förslag till vårriksdagen. Innan vi kan ta ställning måste ju först remissförfarande och sedan förhandlingar mellan den svenska och den finländska regeringen äga rum, och det hinner vi inte med före maj månads utgång.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Som jag nämnde har arrendeavtalen sagts upp. Genom att vederbörande fiskearrendatorer som har rätt att fiska i gränsälven på den svenska sidan inte får nya avtal kan de inte erhålla ersättning ifall någonting skulle hända. Rent hypotetiskt kan man ju tänka sig att exempelvis ett kraftverksbygge skulle sättas i gång.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Som rättsförhållandena är där uppe torde det vara omöjligt att bygga några kraftverk, i varje fall innan en ny konvention har ingåtts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Justerades protokollet för den 12 innevarande februari.

§ 12

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru ODHNOFF, som yttrade:
Herr talman! I en interpellation har

fru Dahl frågat när jag avser att lägga fram förslag om ändring av normerna för de statliga driftbidragen till daghem och fritidshem och om jag vid den pågående översynen av bidragsreglerna har beaktat skillnaderna i vårdkostnader för barn i olika åldersgrupper.

I en annan interpellation har fru Dahl frågat om jag avser att föreslå en successiv övergång till öppethållande som vid daghem vid samtliga fritidshem.

Jag besvarar båda interpellationerna i ett sammanhang.

Gällande grunder för det statliga stödet till barnstugeverksamheten fastställdes vid 1966 års riksdag. Bidragsbestämmelserna innebär att det kan utgå anordningsbidrag med 5 000 kronor och lån med 4 000 kronor för varje plats i barnstuga som anordnas på sådant sätt att den kan användas för barntillsyn under minst fem timmar per barn och dag. Dessa stödformer är alltså lika för daghem, gemensamma barnstugeavdelningar och fritidshem. Vidare utgår driftbidrag med 1 600 kronor per år och plats i sådana avdelningar för barn under skolåldern där minst två tredjedelar av platsantalet utnyttjas för tillsyn minst fem timmar per barn och dag, d. v. s. daghem och gemensamma barnstugeavdelningar. Till fritidshem för tillsyn av barn i skolåldern utgår driftbidrag med 600 kronor per år och plats som hålls öppen minst fem timmar per dag.

Det statliga stödet syftar till att underlätta för kommunerna att snabbt bygga ut sin barntillsynsverksamhet. Det har ansetts önskvärt med så enkla bidragsregler som möjligt. Bidragen har fått en generell utformning, bl. a. för att underlätta ett flexibelt utnyttjande av barnstugelokalerna. Undersökningar pågår nu inom socialdepartementet om olika frågor som har betydelse för statsbidragens utformning. Innan dessa undersökningar har slutförts är jag inte beredd att uttala mig om statsbidrags-

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

reglernas framtida utformning. Jag räknar med att undersökningsresultatet skall vara klart under hösten 1969.

Fritidshemmens öppethållande är en fråga som det ankommer på vederbörande kommunala organ att bestämma om. Statsbidragen till fritidshem är inte förenade med andra villkor än att hemmen skall vara öppna minst fem timmar om dagen. I sin rådgivande verksamhet till kommunerna rekommenderar dock socialstyrelsen att fritidshemmen hålls öppna under hela dagarna måndag—fredag och under större delen av lördagen. Styrelsen verkar också för att fritidshemmen skall hållas öppna under skolans helgfria lovdagar. Utvecklingen under senare år har också gått i riktning mot längre öppethållande vid fritidshemmen.

Den under förra året tillsatta barnstugeutredningen har i uppdrag att utreda olika frågor som hänger samman med fritidsverksamheten för barn i skolåldern. I direktiven framhålls betydelsen av ökade insatser för organiserade fritidsaktiviteter för barn i alla skolåldrar, inte bara för barn med förvärvsarbetande föräldrar utan även för barn som har en förälder hemma. Utredningen skall göra en samlad översyn av både den traditionella fritidsverksamheten och andra fritidsaktiviteter av olika slag som finns för barn i skolåldrarna. Det ankommer sedan på utredningen att lägga fram förslag till de åtgärder som kan finnas påkallade.

Vidare anförde:

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på mina interpellationer. Jag är särskilt glad över att statsrådet har förklarat, att hon räknar med att resultatet av den inom departementet pågående undersökningen skall föreligga under hösten 1969. Det skulle nämligen kunna innebära att ut-

redningsresultaten kan läggas till grund för förslag i nästa års statsverksproposition. Självfallet respekterar jag att statsrådet på nuvarande stadium inte vill binda sig genom uttalanden om hur reglerna för statsbidrag till daghem och fritidshem i framtiden bör utformas. Jag tror emellertid att det finns skäl att ytterligare något redovisa de erfarenheter och problem, som vi har ute i kommunerna och som enligt min mening bör beaktas i utredningsarbetet.

Vad gäller statsbidrag till barnstugeverksamheten har 1966 års reform lett till en mycket snabb expansion. År 1970 räknar vi med att ha 75 000 platser vid daghem, fritidshem och kommunala familjedaghem. I många kommuner är barntillsynen den snabbast expanderande sektorn. Eftersom huvudparten av kostnaderna trots statsbidragen faller på kommunerna, är den också på många håll den hastigast ökande utgiftsposten.

Ändå dröjer det med nuvarande utbyggnadstakt länge innan vi kan tala om att resurserna svarar mot behoven. Enligt en undersökning av familjedaghemsutredningen hösten 1966 fanns det 317 000 barn under tio år vilkas föräldrar arbetade mer än 15 timmar per vecka. Bara 9 procent av barnen kunde få tillsyn genom samhällets försorg; inte ens bland de ensamstående föräldrarna kunde mer än en fjärdedel få tillsynsfrågan ordnad av samhället. Inte mindre än 20 procent av barnen, 62 000 barn, hade ingen tillsyn alls; av dem var 3 000 under skolåldern. Av ytterligare 510 000 mödrar med barn under tio år ville 210 000 börja arbeta, om barntillsynen kunde ordnas. Sedan dess har antalet barn i förskoleåldern med förvärvsarbetande föräldrar ökat. Vi får vara glada om den nu pågående utbyggnaden har medfört några få procents ökning av andelen barn till förvärvsarbetande föräldrar som får del av samhällets barntillsyn.

Samtidigt med utbyggnaden av barn-

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

tillsynen har efterfrågan växt mycket kraftigt. Den snabba utbyggnaden och den höga kvaliteten på vården har gjort att många föräldrar, som förut inte kände till barnstugeverksamheten eller som inte ansåg sig ha någon möjlighet att få del av den, nu ansöker om plats. En bidragande faktor är också att kommunerna först under de senaste åren har kunnat erbjuda vård för de minsta barnen. Majoriteten av föräldrarna till daghemsbarnen är ensamstående och tillhör låginkomstgrupperna. För dem är det nödvändigt att börja förvärvsarbete omedelbart efter havandeskapsledigheten. De har förut varit hänvisade till andra mindre tillfredsställande tillsynsformer och ställer nu berättigade krav på att få utnyttja samhällets barntillsyn. Bristen på platser för de minsta barnen är särskilt stor både inom institutionsvården och inom familjedaghemsvården. Majoriteten av föräldrarna föredrar daghemsvård framför familjedaghem.

Dessa uppgifter illustrerar, herr talman, det dilemma vi i dag står i. För dem som arbetar med dessa frågor ute i kommunerna verkar de långsiktiga målsättningarna avlägsna. Det är inte fråga om att genom en barntillsyn av nuvarande omfattning kunna bidra till att öka kvinnans valfrihet, stimulera till ökat kvinnligt förvärvsarbete eller än mindre till att skapa likvärdiga uppväxtförhållanden för alla barn. Platserna räcker inte till för tvåföräldersfamiljer i normala inkomstlägen; de räcker inte ens till för ensamstående föräldrar eller för låginkomstfamiljer. I dag är 90 procent av platserna i barntillsynsverksamheten i Uppsala utnyttjade av ensamstående föräldrar. En lika stor andel av föräldrarna tjänar mindre än 15 000 kronor om året. Vi kan inte ens ta emot alla dem som befinner sig i den situationen. Vi tvingas därför att i första hand söka klara upp många människors nödsituation och att ge barn till föräldrar som redan finns på arbetsmarknaden, ofta i de lägsta inkomstlägena, bättre

uppväxtförhållanden än vad varje alternativ till samhällsvården kan erbjuda.

Herr talman! Om vi inom rimlig tid skall få möjlighet att förverkliga våra målsättningar vad gäller barntillsynen, måste väsentligt större resurser ställas till förfogande. Den nuvarande utbyggnadstakten är visserligen snabb men inte tillräcklig. Den är dessutom ojämn över hela landet. Barntillsynen är ett frivilligt åtagande av kommunerna. I dag har vi ordnad barntillsyn i huvudsak endast i de största tätorterna. Det har visat sig att i nästan samtliga fall finns den där som ett resultat av ett initiativ från socialdemokratiskt eller fackligt håll. Det beror alltså på den aktuella politiska majoriteten om någon barntillsyn över huvud taget kommer till stånd. Det är inte tillfredsställande att så viktiga frågor för den enskildes trygghet och välfärd skall bero på tillfälligheter.

På sikt tror jag att dessa frågor måste lösas genom sådan lagstiftning, t. ex. inom byggnadslagstiftningen, som fastställer miniminormer för barntillsynen. I första hand behöver vi emellertid för att stimulera kommunerna till ytterligare ansträngningar och för att åstadkomma en rimlig kostnadsfördelning mellan stat och kommun en allmän kraftig höjning av statsbidraget. Dessutom är det önskvärt att bidraget utformas så att hänsyn tas till de högre kostnader som kommunerna har för vissa tillsynsformer, t. ex. för spädbarn och för handikappade barn.

För närvarande utgår bidragen till familjedaghemsvksamheten med 35 procent av kommunernas nettokostnader. Enligt aktuella beräkningar i Uppsala uppskattar vi där bruttokostnaderna för familjedaghemplatser till ungefär 7 000 kronor om året, nettokostnaderna till 5 700 kronor. Det skulle innebära ett statsbidrag på omkring 2 000 kronor. När de nya bestämmelserna om ersättning till familjedaghemmen träder i

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

kraft kan vi vänta oss att kostnaderna blir högre. Automatiskt blir också statsbidragen högre.

Enligt samma beräkningar — jag tror att dessa uppgifter är representativa — är bruttokostnaderna för en daghemsplats 12 000 kronor per år, nettokostnaderna 10 400. Statsbidraget för daghemsplatser blir alltså lägre i kronor räknat än statsbidraget till familjedaghemsplatser, och det motsvarar bara 13 —15 procent av kostnaderna. Kostnaderna för vård av spädbarn och handikappade med flera grupper är betydligt högre, och dessa kostnader får kommunen ensam stå för. Det kan knappast vara riktigt att statsbidraget skall vara så mycket lägre och utgöra en så mycket mindre del av de totala kostnaderna för institutionsvården än för familjevården. Särskilt orimligt är detta mot bakgrunden av den princip som legat till grund för riksdagens tidigare beslut, nämligen att barnstugeverksamheten som den ur kvalitetssynpunkt bästa tillsynsformen skall prioriteras medan andra tillsynsformer ses som i nuvarande bristsituation nödvändiga komplement.

Jag delar helt statsrådets åsikt att man bör sträva efter enkla bidragsregler av generell karaktär. När jag tar upp frågan om att bidragsreglerna bör utformas så att kommunerna kan få bättre stöd till särskilt kostnadskrävande vårdformer är förutsättningen den, att jag anser det möjligt att samtidigt tillgodose båda önskemålen.

De nuvarande bidragsreglerna innebär att driftbidrag för varje avdelning utgår för det antal barn, som av socialstyrelsen godkännes för respektive åldersgrupp. Dessa antal är för barn som är 6 månader — 1 1/2 år gamla 10, för 2 år gamla barn 8, för barn 3—4 år 12 och för barn 5—6 år 15. Detta innebär i själva verket ett ganska invecklat ansöknings- och bevillningsförfarande. En schablonmässig beräkning efter samma grunder som för anordningsbidrag, d. v. s. bidrag för 15 platser per avdel-

ning oavsett hur denna utnyttjas, skulle väsentligt förenkla administrationen. Samtidigt skulle det automatiskt leda till att avdelningar med särskilt höga vårdkostnader per plats, d. v. s. avdelningar med spädbarn, handikappade barn etc., skulle få högre bidrag.

De höga kostnaderna per plats beror ju framför allt på att en lika hög eller högre total vårdkostnad, d. v. s. samma eller högre personaltilldelning, lika dyr utrustning etc., skall fördelas på det mindre antal barn som tillåts vid sådana avdelningar. Eftersom kommunerna ensamma får bära de högre kostnaderna, leder det på många håll till att man inte anser sig ha råd att utnyttja institutionerna för spädbarnsvård.

Motsvarande utveckling kan befaras när det gäller den verksamhet med integrerade grupper av normala och handikappade barn, som nu planeras på många håll. Det är angeläget att denna verksamhet kan komma i gång så snart som möjligt. Får inte kommunerna en rimlig ersättning för sina kostnader, finns det emellertid risk för att man inte tørs satsa på denna verksamhet. Samtidigt vet vi, att det är särskilt svårt att rekrytera dagbarnvårdare för barn, som kräver särskilt mycket omsorg, d. v. s. de yngsta barnen och barn med någon form av handikapp.

Socialstyrelsens regler täcker inte heller fall med grupper av barn i olika åldrar eller grupper där olika tillsynsformer kombineras. Sådan verksamhet är särskilt aktuell i glesbygdsområden eller i städernas ytterområden. Det är angeläget att bidragsreglerna är så generösa och enkla att sådan verksamhet inte hindras eller försvåras genom ett komplicerat ansökningsförfarande.

De förslag jag här framfört är naturligtvis inte de enda tänkbara för att få en konstruktion av bidragsreglerna, som ger högre kostnadsäckning och förbättrad anpassning till olika behov och som är enkla och schablonmässiga till sin utformning. Man kan också tänka sig att

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

staten, liksom fallet är inom skolområdet, helt tar på sig personalkostnaderna eller att bidraget fastställs till en viss procentuell andel av kostnaderna. Effekten blir i princip densamma vilket system man än väljer, och jag vill inte på nuvarande stadium binda mig vid någonting. Jag har dock velat peka på några problem, som vi har i dag, och på olika metoder att komma till rätta med dem. Jag hoppas att den pågående utredningen har möjlighet att mera i detalj pröva vilken bidragskonstruktion som på bästa sätt kan tillmötesgå olika önskemål och behov.

Som statsrådet anfört har vederbörande kommun att besluta om fritidshemmens öppethållandetider. Detta utgör emellertid inget hinder för att man från statligt håll tar initiativ, som kan leda till en successiv övergång till samma öppethållande som tillämpas vid daghem. Socialstyrelsen utfärdar ju normer och rekommendationer för barn- och ungdomstillsynen, vilka kommunerna i huvudsak måste följa för att kunna få statsbidrag.

Socialstyrelsen har nu föreslagit en väsentlig höjning av statsbidraget till fritidshemmen från 600 kronor till 2 160 kronor, d. v. s. till i det närmaste samma belopp som föreslås för daghemmen. En sådan höjning är välmotiverad när det gäller sådana fritidshemsavdelningar vid daghem, vilka verkligen har samma öppethållandetider dagligen och över hela året. Många fritidshem stänger emellertid inte bara tidigare på eftermiddagar, på lördagar och på helgfria lovdagar utan håller också stängt under långferierna. Det säger sig självt att dessa fritidshem inte kan klara behovet av tillsyn för sådana barn i de lägre skolåldrarna vilka har förvärvsarbete föräldrar. Det vore rimligt att tänka sig att ett kraftigt höjt statsbidrag bara skulle utgå till fritidshem med samma öppethållandetider som vid daghem.

Vad statsrådet anfört om det utredningsarbete som pågår beträffande be-

hovet av fritidsverksamhet för alla skolbarn är glädjande. Här föreligger en brist. Ökade insatser i nära samarbete mellan skolan, barnstugorna och fritidsgårdarna m. fl. institutioner skulle fylla ett stort behov, men de kan inte ersätta behovet av vård och tillsyn av de yngsta skolbarnen av det slag som i dag i alltför begränsad utsträckning ges vid daghemmens fritidshemsavdelningar.

Statsrådet fru **ODHNOFF:**

Herr talman! Jag håller med fru Dahl om att de långsiktiga målen är avlägsna, men jag vill understryka att vi närmar oss dem i en takt som för varje år accelereras.

Fru Dahl har säkert uppmärksammat att statsbidragen till kommunerna för fritidshemmen är beroende av kvot- och balansregler som innebär att statsbidrag endast utgår i den mån man har byggt ut sin institutionella barntillsyn.

Beträffande bidragsreglernas utformning kan väl konstateras att varje bidragskonstruktion har sina för- och nackdelar. Under den pågående översynen av bidragssystemet kommer olika konstruktioner att prövas — även den konstruktion som fru Dahl har föreslagit. Jag vill poängtera att översynen omfattar också bidragsgivningen till fritidshemmen.

Med anledning av vad som här togs upp beträffande svårigheten att få bidrag till barnstugor, där barn finns i olika åldersgrupper, vill jag säga att det från socialstyrelsens håll inte föreligger något hinder för en sådan bidragsgivning. Det har ju särskilt understruktats att statsbidragsbestämmelserna även gäller den integrerade barnstugan, som utgör en blandform av lek-skola och daghem, med barntillsyn både under tretimmarspass, alltså lekskoleformen, och under längre pass, daghemsformen, med barnen samlade i en och samma grupp.

När det gäller fritidshemmens öppethållningstider är de statliga myndighe-

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

ternas rekommendationer entydiga. Fritidshemmen bör alltså liksom daghemmen hållas öppna hela dagarna, även under skolans helgfria lovdagar. Denna rekommendation är klart uttryckt i socialstyrelsens råd och anvisningar om kommunerna och barnstugorna.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! När jag lyssnade till fru Dahl blev jag något förvånad över att hon var så tacksam över det svar hon fått. Jag har läst det fram- och baklänges, men jag har inte lyckats finna att hon fått svar på någon av de frågor hon ställt i sin första interpellation angående driftbidragen till daghemmen. Hon frågade: När avser statsrådet att framlägga förslag om ändring av normerna? Hon har fått till svar att den översyn som pågår i departementet kommer att vara klar under 1969. Men detta har säkert både fru Dahl och många andra inhämtat av statsverkspropositionen och det var därför ingen nyhet. Frågan lydde: När kommer förslag att framläggas? På den frågan fick hon inte något svar, vilket i varje fall jag beklagar.

Sedan frågade fru Dahl, om statsrådet vid den pågående översynen hade beaktat vissa särskilda problem. På den frågan fick hon, såvitt jag förstår, inte heller något svar. I sitt andra inlägg sade statsrådet emellertid att man skulle uppmärksamma dessa problem, och man kan därför på denna punkt kanske finna större skäl till tillfredsställelse.

Herr talman! Jag tog i januari i en fråga upp det speciella problem som gäller barn till studerande. Jag påpekade att det för många kommuner är en svår ekonomisk påfrestning att betala en stor del av driftkostnaderna för tillsyn av barn till studerande, eftersom dessa studerande i regel inte erlägger skatt och inte heller kommer att göra det i kommunen. Jag påpekade också att det i ett aktuellt fall fanns

akuta svårigheter och att man väntade på besked från statsmakterna.

Detta gäller givetvis även andra kommuner med ett stort behov av barn-tillsynsplatser i förhållande till invånarantalet och skatteunderlaget, t. ex. storstädernas förortskommuner som har en stor inflyttning av unga människor, från vilka kommunerna till råga på allt inte kan få skatteinkomster förrän ett par, tre år efter inflyttningen. Men barnen skall ha tillsyn — eller borde i varje fall få det — redan från inflyttningsdatum.

Jag vet från min läsning av statsverkspropositionen att detta problem är uppmärksammat. Men tyvärr räcker det inte för kommunerna att problemet är uppmärksammat i kanslihuset, även om det är en första förutsättning för att de skall få ökad hjälp. Och om nu inte fru Dahl vill ha närmare besked, vill i varje fall jag ha det: Kan dessa kommuner räkna med ett besked snart och helst också en ändring till det bättre vilken träder i kraft senast den 1 juli 1970?

Fru DAHL (s):

Herr talman! I motsats till herr Romanus anser jag att man skall respektera statsrådets vilja att inte nu binda sig när en utredning pågår. Jag måste säga att det glädde mig att få veta att utredningen kommer att lägga fram sitt resultat i så god tid att det kan beaktas i nästa års statsverksproposition. Jag tycker då att det är meningslöst att efterlysa besked i detaljfrågor.

Däremot anser jag det angeläget att diskutera vissa problem, och jag är glad över att statsrådet i sitt andra inlägg gick in på dessa frågor och att vi fick höra att utredningen gör en översyn av dem.

I många kommuner har man haft bekymmer med socialstyrelsens normer i så måtto att man känt ett behov av att dessa skulle vara mer flexibla och generösa. Dessa normer föranleder ock-

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

så ett mycket komplicerat förfarande när man skall ansöka om bidrag.

Det är riktigt att det inte finns några hinder för bidrag till den form av tillsyn för blandade eller integrerade grupper som vi tidigare talat om. Men eftersom bidragsreglerna och rekommendationerna i normala fall bara talar om den åldersgruppsindelning som är den vanligaste, innebär det att problem uppstår så fort man kommer in på andra tillsynsformer. Jag har därför velat diskutera om man inte skulle kunna frikoppla frågan om normerna från bidragsgivningen genom att ytterligare schablonisera bidragsformerna samtidigt som man kunde få en bättre och bättre fördelad kostnadstäckning. Detta är så att säga poängen i vad jag här velat framhålla.

Vad gäller fritidshemmens öppethållandetider sägs det visserligen i socialstyrelsens anvisningar nr 184 att hemmen skall eftersträva att hålla öppet hela dagen. Men man anger faktiskt inte lika långt öppethållande för fritidshemmen som för daghemmen. Man rekommenderar att daghemmen skall hålla öppet från kl. 6.30 till kl. 19.00 och fritidshemmen från kl. 7.00 till kl. 18.00.

Det kan tyckas att detta är bagateller, men för förvärvsarbetande föräldrar spelar halvtimmarna i början och slutet av dagen en mycket stor roll. Jag tänker t. ex. på de många affärsanställda som slutar sitt arbete kl. 18.00, på de skiftarbetande och på sådana som arbetar i vårdyrken. För dem är öppethållandetiderna över huvud taget ett stort problem. Vi har dessutom funnit att många fritidshem stänger ännu tidigare, t. ex. kl. 17.00, och att många föräldrar därför anser att de över huvud taget inte kan utnyttja denna tillsynsform, speciellt som fritidshemmen har stängt under sommaren.

Någon uttrycklig rekommendation på denna punkt finns alltså inte i socialstyrelsens anvisningar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är inte jag som drar upp en mängd detaljer i den här debatten. Jag bara påpekar att fru Dahl inte har fått svar på sin fråga om när statsrådet avser att framlägga förslag i ärendet.

Fru Dahl säger att hon är så tacksam för att ha fått reda på att utredningen inom departementet kommer att bli klar under 1969. Men det står ju i statsverkspropositionen. Varför är hon då så tacksam för att ha fått reda på det i dag?

Det enda som jag har begärt besked om, utöver ett svar på den fråga som fru Dahl har ställt, är om de kommuner som har ett särskilt stort behov av barntillsynsplatser i förhållande till skatteunderlag och invånarantal — det gäller bl. a. kommuner som har studentbostäder och det gäller inflyttningkommuner — kan räkna med speciella lättnader. Detta är ingen detalj, utan en grundläggande sak där man rimligtvis skulle kunna lämna ett besked redan nu. I övrigt begär jag bara att statsrådet skall svara på den av fru Dahl ställda frågan.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Fru Dahl tycks ha fått en energisk beskyddare här i kammaren. Men jag har träffat fru Dahl förut och vet att hon kan både tala för sig och svara för sig.

Till min glädje konstaterar jag att herr Romanus har gått ifrån det krav på särskilda favörer till studentbarn som han hävdade här för någon vecka sedan. Nu är han inne på att kommuner som över huvud taget har betungande utgifter för barntillsynen skall få ytterligare stöd. Det är bara att läsa vidare i statsverkspropositionen. Herr Romanus har tydligen redan på ett närliggande ställe kunnat slå upp den för att ta reda på en del av de saker som är under diskussion här i dag.

Vad beträffar fru Dahls förslag till

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

förenklat bidragssystem vill jag upprepa att hela bidragsgivningssystemet på detta område är under översyn. Självfallet kan denna översyn, som vi siktar in oss på att få klar under hösten 1969, leda till att frågan då kommer upp i budgetarbetet. Emellertid kan jag ändå inte — vilket är uppenbart för fru Dahl men tydligen inte för herr Romanus — tala om vid vilken tidpunkt ärendet kommer att presenteras för riksdagen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag tror att det är statsrådet som försöker beskydda fru Dahl och jag som försöker företräda barnfamiljerna i de kommuner som behöver ett särskilt stöd. Fru Dahl har uppenbarligen inte fått svar på sin fråga om när statsrådet avser att framlägga förslag. Statsrådet sade att fru Dahl nog förstår att det är orimligt att få svar på en sådan fråga. Det är väl någon form av beskydd som statsrådet där ägnar sig åt.

Sedan tog statsrådet upp en tråd från vår tidigare debatt och påstod på nytt att jag skulle vara anhängare av särskilda förmåner för studenter, fastän jag i den debatten flera gånger påpekade att det inte är fråga om detta utan om att vissa kommuner behöver ett särskilt stöd. Jag ber att få anföra några rader ur protokollet från den debatten. Jag sade att jag hade »ingenting att invända om dessa åtgärder infogas i ett allmänt stöd åt kommuner i en liknande situation». Till yttermera visso har jag också tillsammans med övriga folkpartiriksledamöter från Stockholms län väckt en motion om att riksdagen skall uttala sig för ett sådant stöd. Att man i en enkel fråga tar upp ett begränsat problem för en viss grupp betyder inte att man anser att denna grupp bör få speciella förmåner.

Jag trodde att jag förklarade det tillräckligt tydligt förra gången.

Jag upprepar att detta inte är någon detalj som man kan säga att det är

orimligt att begära besked om, utan det är ett grundläggande problem. Om statsrådet inte vill ge besked vare sig på den av fru Dahl ställda frågan eller denna fråga beklagar jag det. Jag kan då bara inbjuda fru Dahl att stödja vår motion när den kommer upp här i kamraren.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att jag finner det ganska meningslöst med denna diskussion om vem som agerar som vems beskyddare.

Jag vill i stället anknyta till vad herr Romanus sade i sitt senaste inlägg.

Det förslag som herr Romanus har lagt fram är verkligen inte invändnings- eller problemfritt. Jag kommer själv från en kommun som har ovanligt stora kostnader för barntillsyn av precis det slag som herr Romanus refererade till; hälften av våra tillsynsplatser upptas av barn till studerande av olika slag. Men ändå måste jag säga att det finns många svåra rättviseproblem att ta hänsyn till när man skall konstruera ett sådant här bidragssystem. Skall en kommun, som har varit särskilt energisk i fråga om barntillsynen och därför har stora kostnader för ändamålet, erhålla speciella förmåner framför kommuner som ligger på efterkälken — kanske därför att det i dessa kommuner finns en borgerlig majoritet, som exempelvis fallet länge har varit i Umeå? Borde inte hellre dessa kommuner stimuleras eller på något sätt uppmannas att skynda på sin verksamhet i detta avseende?

Så länge kommunerna själva till huvudsaklig del skall svara för barntillsynskostnaderna är detta ett problem, men kunde man komma fram till ett system, där staten i stället står som huvudfinansiär, skulle problemet bortfalla, ty då skulle kommuner med en omfattande barntillsynsverksamhet också erhålla ett mycket omfattande stöd.

Svar på interpellationer ang. daghem och fritidshem

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Är det inte att göra det litet för enkelt för sig att påstå om de kommuner som släpar efter i fråga om barntillsynen, att detta skulle bero på att de har borgerlig majoritet, och anföra ett exempel på en sådan kommun? Jag skulle kunna ge flera exempel på kommuner som fått majoritetsskifte 1966, t. ex. i Stockholms län som jag känner till, där barntillsynsplatserna har flerdubblats just på grund av den liberala ledningens pådrivande insatser i dessa frågor. Men det är väl en typ av debatt som inte alls hör hit, så jag tycker att vi kan lägga ned den.

För övrigt är jag litet förvånad efter fru Dahls senaste anförande. Jag levde i den föreställningen att fru Dahl i Uppsala just varit med om att föreslå särskilt statligt stöd till kommuner som har problem av det slag som jag har pekat på — genom att man har en speciellt stor andel av studerande eller andra kategorier av föräldrar vilkas barn behöver tillsyn. Jag trodde att fru Dahl var ordförande i en utredning som föreslog det, men jag kanske är alldeles felaktigt underrättad på den punkten.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det kanske ändå inte är någon detaljfråga, vilka kommuner som har borgerlig majoritet och hur det förhåller sig med initiativen på barntillsynens område. Även i Uppsala har det skett en flerdubbling av barntillsynsplatserna sedan 1966, men anledningen är inte att vi har fått en borgerlig majoritet utan att vi håller på att fullfölja det socialdemokratiska utbyggnadsprogrammet, som var fastställt innan de borgerliga kom i majoritet.

Eftersom jag är i tillfälle att på nära håll följa denna verksamhet har jag velat påpeka att det är vi från socialdemokratiskt håll som får driva på. Jag har också till mitt förfogande en statistik som visar att utvecklingen i detta avseende är helt entydig på olika håll i

landet. Av en undersökning beträffande 115 av de 126 största tätorterna framgår att i 89 av de undersökta kommunerna har initiativet kommit från socialdemokratiskt håll och i ytterligare några kommuner från fackligt håll.

Jag tycker att dessa siffror är så entydiga, att vi skulle kunna lämna den här diskussionen om initiativet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag föreslog att vi inte skulle föra en debatt där vi drog fram enskilda kommuner på detta sätt, men fru Dahl vill inte lyssna på det förslaget utan fortsätter att tala om hur det är i Uppsala. Jag har naturligtvis ingen möjlighet att diskutera det. Jag kan bara som en allmän synpunkt anför att det kommunala samregerandet bl. a. får till konsekvens att alla tar åt sig äran för det som är bra och skyller på de andra för det som är dåligt. Men att här ta upp tiden med en sådan diskussion tycker jag är helt meningslöst.

Sedan återopade fru Dahl socialdemokratiska partiets s. k. utredning, där man påstod att så gott som samtliga initiativ i daghemsfrågan i kommunerna var socialdemokratiska och att folkpartiet inte hade tagit några initiativ. Jag är förvånad över att fru Dahl inte känner till att vi för länge sedan har påvisat att folkpartiet bara i Stockholms län har tagit flera initiativ än vad den socialdemokratiska utredningen noterade för hela landet.

Slutligen upprepar jag min tidigare fråga: Är det inte så att fru Dahl var ordförande i en utredning, som föreslog ett särskilt stöd just för kommuner med sådana problem, som jag här har talat om?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 18, med förslag

Interpellation ang. rätten att överlåta hyresrätt till bostadslägenhet

till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt.

§ 14

Interpellation ang. rätten att överlåta hyresrätt till bostadslägenhet

Ordet lämnades på begäran till

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Genom beslut av 1968 års varriksdag har i hyreslagstiftningen införts bestämmelser om bl. a. förstärkt besittningsskydd och lagstadgad bytesrätt för bostadshyresgäst från den 1 januari 1969. Bytesrätten innebär att hyresgästen får överlåta hyresrätten till bostadslägenhet i syfte att genom byte erhålla bostad i annan under hyres- eller bostadsrätt upplåten lägenhet, om hyresnämnden lämnar tillstånd till överlåtelsen. Sådant tillstånd skall lämnas, om hyresgästen har beaktansvärda skäl för bytet och detta kan äga rum utan påtaglig olägenhet för hyresvärden. Har hyresgästen erhållit lägenheten genom byte och innehaft lägenheten mindre än tre år får tillstånd dock lämnas endast om synnerliga skäl föreligger.

Nyssnämnda bestämmelser gäller ej om lägenheten är förhyrd i andra hand, om lägenheten utgör del av upplåtarens bostad, om lägenheten är belägen i enfamiljshus som icke är avsett att uthyras varaktigt eller i tvåfamiljshus, om upplåtaren innehar lägenheten med bostadsrätt eller om hyresförhållandet ej varat längre än nio månader i följd. Bytesrätten börjar i praktiken att gälla först när nu gällande hyreskontrakt löper ut och förnyas.

Otillräcklig information om vad hyreslagens nya bytesrättsbestämmelser innebär tycks för närvarande möjliggöra en olaglig handel med hyreslägenheter. Under återopande av att fri bytesrätt gäller kan mindre nogräknade

personer förmedla byten av lägenhetskontrakt mellan hyresgäster, som är mindre väl informerade om hyreslagens bestämmelser. Man kan förutsätta att förmedlaren genom sin verksamhet gör en icke oväsentlig ekonomisk förtjänst. De hyresgäster som låter sig utnyttjas i denna olagliga verksamhet hamnar dessutom i ett synnerligen otryggt hyresförhållande, eftersom hyresvärdarna inte har någon skyldighet att upplåta bostadslägenheter då bostadsbytet inte skett i samförstånd med hyresvärden eller efter tillstånd från hyresnämnd.

Olämpligt är också det förhållandet, som uppges förekomma, att hyresskojare köper upp hyreskontrakt av hyresvärdar, som lyckats skaffa andra bostäder utan byte. Kontrakten försäljs sedan till bostadslösa.

Omfattningen av den beskrivna verksamheten är svår att bedöma. Oavsett proportionerna är det angeläget att åtgärder vidtages för att stoppa den illegala verksamheten. Framför allt torde det erfordras upplysning om gällande bestämmelser.

Med hänvisning till det anförda hemställas om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Vilka ågärder avser statsrådet att vidtaga för att förhindra olaglig handel med hyreskontrakt och för att förbättra informationen angående innebörden av den nya hyreslagstiftningens bestämmelser om rätten att överlåta hyresrätt till bostadslägenhet?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 15, med anhållan om riksdagens yttrande angående en av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1968 vid dess femtioandra sammanträde antagen rekommendation

mendation, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 16

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Hellström*

(s) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående information om den nya hyreslagen.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.17.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 21 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 13 innevarande februari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 15, med anhållan om riksdagens yttrande angående en av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1968 vid dess femtioandra sammanträde antagen rekommendation, m. m.

§ 3

Föredrogs den av herr *Jonasson* (cp) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående rätten att överlåta hyresrätt till bostadslägenhet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden: nr 4, i anledning av motion om förbud att tala från manuskript i riksdagen,

nr 5, i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern,

nr 6, i anledning av motioner om minsta antalet mandat i valkrets, och

nr 7, i anledning av motion angående undersökningar rörande fingerade val enligt majoritetsvalmetod;

statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297),

nr 3, i anledning av motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen,

nr 4, i anledning av motion angående

de lönefordringars behandling i konkurs, och

nr 5, i anledning av motioner om utbyte av beteckningen »övervakare» mot »kontaktman»;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74),

nr 2, i anledning av motioner om sänkning av statsbidraget till de allmänna försäkringskassorna,

nr 3, i anledning av motioner om förbättrat stöd till barnfamiljer,

nr 4, i anledning av motion om slopande av försäkringsnämnderna för prövning av folkpensionsärenden,

nr 5, i anledning av motioner om frivillig tilläggssjukpenning vid barns-börd i vissa fall, och

nr 6, i anledning av väckta motioner om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om styrkande av äganderätt till fastighet genom utdrag ur taxeringslängd,

nr 2, i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen om enskilda vägar,

nr 3, i anledning av motioner om skyldighet att borttaga gammal tagg-tråd,

nr 4, i anledning av motioner angående reglerna för hyresgästs rätt till skadestånd, och

nr 5, i anledning av motioner angå-

ende belysning vid övergångsställen för gående;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggssat II till riksstaten för budgetåret 1968/69, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1969/70 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av motioner om åtgärder för att stimulera gåvor till religiösa m. fl. ändamål,

nr 4, i anledning av motioner om förbud mot engångsglas, m. m., och

nr 5, i anledning av motion om ökad information angående regeringens och riksdagens arbete.

§ 5

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 23, med förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290), m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 14.01.

In fidem
Sune K. Johansson